

หมวด 1

ความรับผิดชอบในทางอาญา

บทที่ 1

ข้อพิจารณาทั่วไป

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อกระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทหรือ เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยไม่มีเจตนา”

จากบทบัญญัตินี้ย่อมเห็นได้ว่าต้องมี “การกระทำ” เป็นเบื้องต้น และการกระทำนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา นี่เป็นหลักทั่วไปที่จะทำให้บุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา โดยมีข้อยกเว้นอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ

1. กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท
2. ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยไม่มีเจตนา

จึงมีข้อที่ต้องทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า การกระทำ กระทำโดยเจตนา กระทำโดยประมาท และกระทำโดยไม่มีเจตนา.

ตอนที่ 1

การกระทำ

ฝนตก พายุฟ้า แผ่นดินไหว เป็นเหตุการณ์ (event) ไม่ใช่การกระทำ เหตุการณ์ เป็นการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ แม้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวอิริยาบถของบุคคลก็อาจเป็นเหตุการณ์ได้ หากว่าอิริยาบถนั้นเป็นเรื่องนอกอำนาจของจิตใจ เช่น หัวใจเต้น อาการเกร็งของกล้ามเนื้อ (spasm) อาการสะดุ้ง การเคลื่อนไหวร่างกายของคนที่กำลังเป็นลมบ้าหมู คนสลบ

คำว่า “กระทำ” ในความหมายอย่างกว้าง ย่อมหมายถึงอิริยาบถของบุคคล แต่ในความหมายอย่างแคบต้องหมายถึงอิริยาบถที่อยู่ในอำนาจจิตใจของบุคคล (voluntary) เท่านั้น อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การกระทำประกอบด้วยการกระทำภายใน (interior act) และการกระทำภายนอก (exterior act) ถ้ามีแต่การกระทำภายนอก ไม่มีการกระทำภายใน หรือถ้ามีแต่การกระทำภายใน ไม่ได้แสดงออกด้วยการกระทำภายนอก ก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำ การกระทำภายในในที่นี้ หมายถึงภาวะแห่งจิตใจ เพียงแต่คิดอยู่ในใจว่าจะลักทรัพย์ ฆ่าคน ยังไม่เป็นการกระทำ ต่อเมื่อมีการแสดงออกภายนอก เช่น ใช้มือหยิบทรัพย์ของผู้อื่นไป ใช้ปืนยิงผู้อื่นตาย จึงจะเป็นการกระทำ หากมีการกระทำแต่เพียงภายนอกโดยปราศจากการกระทำภายใน เช่น คนนอนหลับตื่นไปมาโดยไม่รู้สีกตัว คนหลับแล้วละเมอลุกขึ้นจากที่นอนโดยไม่รู้ตัว คนไข้เพื่อ เหล่านี้แม้จะเป็นการกระทำของบุคคลในความหมายอย่างกว้างก็ตาม แต่ในความหมายอย่างแคบจะถือว่าเป็นการกระทำของบุคคลหาได้ไม่ กล่าวโดยสรุป การกระทำต้องหมายถึงผู้กระทำมีความสำคัญในการกระทำนั้นด้วย ถ้าเข้าใจดังนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าบุคคลจะต้องรับผิดชอบอาญาต่อเมื่อกระทำโดยเจตนาที่ดี การกระทำโดยประมาทในกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทที่ดี ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้กระทำโดยไม่มีเจตนาที่ดี การกระทำทั้งหลายเหล่านี้ต้องหมายถึงการกระทำที่ผู้กระทำต้องมีความสำคัญในการกระทำทั้งสิ้น

ขานอนหลับ ดำลอบจับมือของชาวพิมพ์ลายนิ้วมือในเอกสาร จะถือว่าเป็นการกระทำของชาวไม่ได้ แม้ว่าชาวไม่หลับ แต่นอนป่วยอยู่ คำซึ่งมีกำลังแข็งแรงใช้กำลังกายจับมือชาวพิมพ์ลายนิ้วมือ ชาวขัดขืนแต่สู้กำลังไม่ไหว ในกรณีเช่นนี้ต้องเข้าใจว่าไม่เกี่ยวกับการกระทำด้วยความจำเป็นเพราะอยู่ที่บังคับหรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถจะขัดขืนได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 การกระทำด้วยความจำเป็นตามบทบัญญัตินี้หมายถึงเป็นการกระทำที่อยู่ในอำนาจจิตใจของตนอยู่แล้ว เช่น ดำใช้ปืนขู่ให้ชาวพิมพ์ลายนิ้วมือ ถ้าชาวไม่พิมพ์ลายนิ้วมือให้ ตำรวจยิงชาวให้ตาย การที่ชาวพิมพ์ลายนิ้วมือไปเป็นการกระทำที่อยู่ในอำนาจจิตใจของชาวเอง

ชาวมีความสำนึกในการพิมพ์ลายนิ้วมือ เช่นเดียวกับการกระทำของบุคคลวิกลจริต บุคคลวิกลจริตอาจรู้ว่าตนได้กระทำอะไรอยู่ ถ้าเอามิดไปตัดคอเพื่อน ก็รู้ถือว่าตนได้กระทำอะไรสำนึกในการกระทำ แต่เขาไม่สามารถรู้ผิดชอบ เช่นไม่รู้ว่าใช้มีดตัดคอคน คอคนจะขาด คนจะตาย เขาจึงไม่ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65

กฎหมายมุ่งหมายที่จะควบคุมความประพฤติ (conduct) ของบุคคล การควบคุมความประพฤติแยกได้เป็นสองแบบ แบบหนึ่งกฎหมายไม่ต้องการให้บุคคลกระทำการอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น ลักทรัพย์ ชำคณ ผู้ใดขึ้นกระทำ (act) ก็ต้องมีความผิด อีกแบบหนึ่งกฎหมายต้องการให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากใครไม่กระทำ (omission to act) ก็มีความผิด เช่น หลีกเสี่ยงไม่ยอมเสียภาษีตามกฎหมายศุลกากรหรือประมวลรัษฎากร หลีกเสี่ยงไม่รับราชการทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยรับราชการทหาร ไม่แจ้งคนเกิด คนตาย คนย้ายตำบลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร การงดเว้นไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่กฎหมายต้องการให้ปฏิบัตินี้ ได้มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาอยู่หลายมาตรา เป็นต้นว่า เจ้าพนักงานมีหน้าที่เรียกเก็บภาษีอากร ละเว้นไม่เรียกเก็บโดยทุจริต (มาตรา 154) เจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น (มาตรา 157) เจ้าพนักงานตามชื่อหรือที่อยู่เพื่อปฏิบัติการตามกฎหมายแล้วไม่ยอมบอก (มาตรา 367) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน (มาตรา 368) เห็นผู้อื่นตกอยู่ในภยันตรายแห่งชีวิต แต่ไม่ช่วย (มาตรา 374) เจ้าพนักงานเรียกให้ช่วยระงับเพลิงไหม้ แต่ไม่ช่วย (มาตรา 383)

ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติการที่กฎหมายต้องการให้ปฏิบัติ ไม่มีปัญหายุ่งยากเมื่อกฎหมายบัญญัติว่าต้องปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อไม่ปฏิบัติก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นความผิดและต้องรับโทษตามบทบัญญัตินั้น ๆ แต่ในกรณีหลังที่เกี่ยวกับการกระทำในสิ่งที่กฎหมายไม่ต้องการให้กระทำ ถ้าขึ้นกระทำ กฎหมายถือว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ การกระทำในกรณีนี้มีปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจให้ดี

เบื้องต้นพึงเข้าใจว่าการกระทำนั้นเป็นได้ทั้งการกระทำในทางบวก (positive act) และการกระทำในทางลบ (negative act)

การกระทำในทางบวก ย่อมประจักษ์รู้ได้ด้วยการเคลื่อนไหวของอวัยวะร่างกาย เช่น การเคลื่อนไหวจับไม้ตีศีรษะผู้อื่น หรือแสดงออกด้วยการขีดเขียน เช่น เขียนหนังสือใส่ความผู้อื่น หรือแม้แต่การกระดกลิ้น เปล่งเสียงเป็นคำพูดออกมา

มารดาฆ่าบุตรซึ่งยังเป็นทารก ถ้ามารดาใช้มือบีบคอทารกถึงแก่ความตาย เป็นการกระทำในทางบวก ถ้ามารดาไม่ให้น้ำนมแก่ทารกจนทารกตาย เป็นการกระทำในทางลบ ทั้งสอง

อย่างเป็นทางการฆ่าทารก การฆ่าทารกเป็นการกระทำ การกระทำจึงหมายถึงการกระทำที่ได้กระทำลงไปจริง ๆ อย่างหนึ่ง และการกระทำด้วยการงดเว้นอีกอย่างหนึ่ง

การงดเว้นไม่ใช่เป็นการกระทำเสียทุกกรณี เช่นยาจกขออาหารจากเศรษฐี เศรษฐีไม่ให้ ยาจกอดอาหารตาย คนไข้ป่วยหนัก ตามแพทย์ไปรักษา แพทย์ไม่ไป คนไข้ตาย เห็นเขาทำร้ายกัน เจ็บเสียไม่เข้าห้าม เขาทำร้ายกันถึงตาย **ดังนั้นถือไม่ได้ว่าเศรษฐีฆ่ายาจก แพทย์ฆ่าคนไข้ คนไม่เข้าห้ามเป็นคนฆ่า ผู้ถูกทำร้ายถึงตาย**

การงดเว้นที่จะได้ชื่อว่าเป็นการกระทำต้องอยู่ในลักษณะที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสุดท้าย กล่าวคือ

“การกระทำ ให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย”

ผลที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นผลจากการงดเว้น เช่น คนไข้ตายเพราะพยาบาลได้งดเว้นไม่ให้อาหารและยาตามคำสั่งของแพทย์ ทารกตายเพราะมารดางดเว้นไม่ให้ทารกกินนม

การงดเว้นดังกล่าวต้องเป็นการงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย ตามตัวอย่างข้างต้น ผลคือความตายของคนไข้และทารก พยาบาล มีการที่จักต้องกระทำคือการให้ยาและอาหารแก่คนไข้เพื่อป้องกันผลคือมิให้คนไข้ตาย มารดามีการที่จักต้องกระทำคือการให้นมแก่ทารกเพื่อป้องกันผลคือมิให้ทารกตาย

การที่จักต้องกระทำอาจเป็นหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติไว้ เช่นบิดามารดาจะต้องอุปการะเลี้ยงดูตามสมควรแก่บุตรในระหว่างเป็นผู้เยาว์ หรือบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564) บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563) สามีมภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461) ดังนั้นเมื่อบุตรป่วย บิดามารดามีหน้าที่จะต้องหาแพทย์มาบำบัดเยียวยา เมื่อบิดามารดาอายุมากจนช่วยตนเองไม่ได้ บุตรก็มีหน้าที่ดูแล สามีต้องพยาบาลภริยาที่ป่วยเจ็บ หน้าที่เหล่านี้เป็นการที่จักต้องกระทำตามกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการกระทำเพื่อรักษาความเจ็บป่วย ความมอดอยาก หรือแม้แต่การป้องกันการกระทำของบุคคลอื่น เช่น หญิงผู้เป็นมารดาจักต้องรับผิดชอบในกรณีที่ปล่อยให้ชายคนรักทำร้ายทารกซึ่งเป็นบุตรของตน

การที่จักต้องกระทำอาจเป็นหน้าที่ตามสัญญา เช่น พยาบาลมีหน้าที่ต้องเฝ้าคนไข้ตาม

สัญญา ยามชายฝั่งที่รับจ้างคอยช่วยคนจมน้ำ คนงานของการรถไฟที่รับจ้างคอยปิดเปิดการจราจร เพื่อป้องกันมิให้รถยนต์ชนกับรถไฟ แพทย์ของโรงพยาบาลเอกชนที่รับรักษาคนไข้

กฎหมายใช้คำว่า “การที่จักต้องกระทำ” มีความหมายกว้างกว่าในบางเรื่องที่กฎหมายจำกัดไว้ในวงแคบ เช่น ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชรา บระมวลกฎหมายอาญามาตรา 307 ได้บัญญัติบังคับเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาเท่านั้น ที่กฎหมายใช้คำว่า “การที่จักต้องกระทำ” จึงต้องมีความหมายรวมถึงการที่จักต้องกระทำโดยประการอื่นด้วย มิใช่จำกัดแต่เฉพาะหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาเท่านั้น

การที่จักต้องกระทำจึงอาจเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกัน (relationship) เช่น หลานมาอาศัยอยู่กับป้า อยู่กันเพียงสองคน เมื่อป้าป่วยหลานก็ต้องมีหน้าที่ดูแล หรือเมื่อหลานป่วยป้าก็ต้องดูแล แม้แต่มีझेเครือญาติก็อาจมีการที่จักต้องกระทำโดยความสัมพันธ์กันในฐานะอยู่บ้านเดียวกัน เช่น สองคนเช่าแฟลตอยู่ห้องเดียวกัน คนหนึ่งมีหน้าที่จักต้องช่วยเหลือเพื่อนอีกคนหนึ่งในกรณีที่เขาอยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองไม่ได้ เจ้าของห้องแถวห้องหนึ่งเห็นไฟฟ้าลัดวงจรไฟไหม้ขึ้นในห้องของตน ตนสามารถดับได้แต่ก็เฉยเสียปล่อยให้ไฟลุกลามไหม้ไปยังห้องแถวเพื่อนบ้าน เจ้าของห้องผู้นั้นมีการที่จักต้องกระทำคือป้องกันมิให้ไฟลุกลามไปยังห้องข้างเคียง

การเข้ารับหน้าที่ระมัดระวังดูแลในการใดด้วยความสมัครใจของตนเอง แม้จะไม่มีสินจ้างรางวัล ก็เป็นการที่ตนจักต้องกระทำให้ตลอดไป เช่น ย่าขอหลานไปเลี้ยงด้วยความรัก แต่ไปเมาะเสียปล่อยให้หลานสำลักควันตาย แพทย์ไปพบคนป่วยกำลังจะตาย มีความเมตตาเอาคนป่วยไปทำการผ่าตัด แพทย์มีการที่จักต้องกระทำให้ตลอดไป ไม่ใช่ว่าผ่าตัดแล้วดเว้นไม่เย็บแผล คนเดินทางไปพบคนที่อยู่ในภยันตราย เมื่อตนเข้าช่วยเหลือแล้วตนก็ต้องกระทำให้ตลอดไป ไม่ใช่ดเว้นไม่ทำเสียกลางคัน อย่างคนเดินทางเห็นคนสิ้นสตินอนอยู่บนทางรถไฟ รถไฟกำลังวิ่งมา คนเดินทางจึงพุ่งออกจากทางรถไฟ คนเดินทางต้องกระทำต่อไปให้ตลอด ไม่ใช่ว่าเมื่อยกออกจากทางรถไฟแล้วเกิดความเกียจคร้านจึงวางคนที่สิ้นสตินั้นไว้ที่เดิม หรือเพียงแต่ยกคนสิ้นสติให้พ้นจากรางรถไฟเพียงข้างเดียว ปล่อยให้คารางอีกข้างหนึ่ง

ในกรณีที่คุณเป็นผู้ก่อให้เกิดอันตรายขึ้นไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือโดยประมาทหรือแม้จะโดยอุบัติเหตุ คุณก็มีหน้าที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลร้ายต่อไป เช่น ขับรถในที่เปลี่ยวชนคนบาดเจ็บสาหัส แม้จะเป็นเรื่องอุบัติเหตุเพราะรถตกหลุมทำให้คันส่งหลุมรถจึงชนคน คุณก็มีการที่จักต้องกระทำคือการช่วยเหลือคนที่ถูกชนนั้น

การที่จักต้องกระทำ ต้องเป็นการกระทำเพื่อป้องกันผลอันใดอันหนึ่งโดยตรง ลูกหนี้

มีหน้าที่ตามสัญญาที่จะต้องชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ก็จริง แต่มีใช้ว่าการชำระหนี้ของลูกหนี้เป็นการกระทำเพื่อป้องกันผลมิให้เจ้าหนี้ออดตาย ถ้าเจ้าหนี้ออดตายจะถือว่าเจ้าหนี้ออดตายเพราะการกระทำของลูกหนี้ด้วยการงดเว้นไม่ชำระหนี้ไม่ได้ไม่ เห็นคนจมน้ำซึ่งตนอาจช่วยได้แล้วไม่ช่วยเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 374 แม้ว่าเป็นการที่จำต้องกระทำก็ตาม แต่การที่จำต้องกระทำมิใช่เพื่อป้องกันผลมิให้เขาตาย ถ้าเขาจมน้ำตายก็มีใช้ผลจากการงดเว้นที่ไม่ช่วย หรือไปดูไฟไหม้ เจ้าพนักงานเรียกให้ช่วยก็เฉยเสีย ซึ่งอาจเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 383 ก็จริง แต่การช่วยมิใช่การที่จำต้องกระทำเพื่อป้องกันผลคือไฟไหม้ หากไฟไหม้ต่อไปจะถือว่าเป็นผลจากการงดเว้นไม่ช่วยคงไม่ได้เช่นเดียวกัน

การงดเว้นการที่จำต้องกระทำที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นการกระทำด้วยนั้น เป็นปัญหาเฉพาะความหมายของการกระทำ ส่วนการกระทำนั้นอาจจะเป็นการกระทำความผิดโดยเจตนา เช่นมารดาเจตนาฆ่าทารกซึ่งเป็นบุตรของตนด้วยการงดเว้นไม่ให้นมแก่ทารก ทารกตาย มารดา มีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาหรืออาจเป็นการกระทำโดยประมาท เช่น เจ้าหน้าที่ซ่อมถนน ขุดถนนไว้ กลางคืนไม่จุดโคมไฟเป็นเหตุให้รถที่สัญจรไปบนถนนตกลงไปในหลุมที่ขุดไว้ คนตาย เจ้าหน้าที่มีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท ศึกษาได้จากคดีตัวอย่างต่อไปนี้

ฎีกาที่ 983/2508 จำเลยที่ 1 เป็นผู้ช่วยนายสถานีรถไฟ ทำหน้าที่แทนนายสถานี มีอำนาจใช้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นคนงานสับเปลี่ยนหัวประแจ เมื่อใช้แล้วจำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำอะไรเกี่ยวกับหัวประแจนั้นเลย จำเลยที่ 2 เปลี่ยนแล้วไม่กลับคืนรางเดิม เป็นเหตุให้รถชนกันจนมีคนตาย ดังนี้ จำเลยที่ 2 มีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท ส่วนจำเลยที่ 1 ไม่ผิด การที่จำเลยที่ 1 ไม่ไปตรวจหัวประแจก่อนที่รถจะมาถึง ก็เป็นเพียงละเว้นไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับ เป็นคนละเรื่องกับการกระทำโดยประมาท ผลโดยตรงที่ทำให้รถชนกันอยู่ที่เปลี่ยนหัวประแจแล้วไม่สับกลับ ซึ่งเป็นการกระทำของจำเลยที่ 2 ผู้เดียว

ฎีกาที่ 1116/2508 จำเลยที่ 1 เป็นแวนควบคุมรถโทษในแดน 1 ตั้งแต่ 12.00 - 18.00 น. ก่อนจะออกแวนพื่นหน้าที่จะต้องมอบหน้าที่ให้จำเลยที่ 2 เข้าเป็นยามภายในแดน 1 มอบยามภายนอกให้นายสุดใจ และมอบกุญแจตึกขังให้นายสุดใจผู้จะมารับหน้าที่ต่อ แต่เมื่อใกล้ 18.00 น. จำเลยที่ 2 มารับหน้าที่คนเดียว จำเลยที่ 1 ให้จำเลยที่ 2 เข้าเป็นยามภายในห้องขังและใส่กุญแจตึก เนื่องจากนายสุดใจยังไม่มาจึงยังมอบกุญแจตึกขังให้นายสุดใจไม่ได้เลยฝากกุญแจตึกขังไว้กับจำเลยที่ 2 แล้วละทิ้งหน้าที่ไป เป็นช่องทางให้นักโทษในห้องขังใช้อุบายออกจากห้องขังแล้วจับจำเลยที่ 2 หรือบังคับจำเลยที่ 2 ให้มอบกุญแจให้ แล้วไขตึกขังหลบหนีการควบคุมไปได้ ตัดสินว่าเป็นเพราะความประมาทของจำเลยที่ 1 ผิดมาตรา 205 ประมวลกฎหมายอาญา จำเลยที่ 2 ไม่ควรรับฝากกุญแจตึกขังไว้จากจำเลยที่ 1 เป็นเหตุให้จำเลยที่ 1 ละทิ้งหน้าที่

ยามภายนอกไปก่อนมอบหมายให้นายสุดใจ จำเลยที่ 2 จะทราบระเบียบไม่ได้รับฝากกุญแจ หรือไม่ก็ตาม จำเลยที่ 2 ก็ไม่ควรรับฝาก การรับฝากนับว่าเป็นความประมาทอย่างร้ายแรง จำเลยที่ 2 มีความผิดตามมาตรา 205 ด้วย

ฎีกาที่ 1909/2516 คดีเกิดเหตุ จำเลยขับรถยนต์บรรทุกมีล้อพวงบรรทุกไม้ซุงเสา ไฟฟ้าจำนวน 15 ต้น จากจังหวัดลำปางจะไปจังหวัดเชียงใหม่ ตามถนนชูปเปอร์ไฮเวย์สาย ลำปาง - เชียงใหม่ ถึงที่เกิดเหตุอำเภอสารภี ล้อพวงท้ายรถที่จำเลยขับหลุดออกจากรถพวง ทำให้ไม้ซุงเสาไฟฟ้าซึ่งโถงราว 1 ฟุต ยาว 12 เมตรที่บรรทุกอยู่ตกลงมาบนถนนและอยู่ใน ลักษณะขวางถนนกีดขวางการจราจรของรถคันอื่นทั้งที่สวนมาและที่ตามมาตามรถจำเลยไป ทั้งเมื่อไม้ซุง ตกขวางถนนดังกล่าวแล้ว จำเลยไม่ได้จัดให้มีโคมไฟ หรือสัญญาณอย่างอื่นเพื่อให้ผู้ขับขี่หรือ ยวดยานอื่น ๆ ที่ใช้ถนนนั้นได้มีโอกาสเห็นเสาไฟฟ้าที่ขวางถนนอยู่ เป็นเหตุให้รถยนต์สองคัน และรถจักรยานยนต์หนึ่งคันซึ่งแล่นมาตามถนนสายนั้นชนเสาไฟฟ้าที่ตกลงจากรถพวงที่จำเลย ขับบรรทุกมาและอยู่ในลักษณะขวางถนนนั้น ทำให้คนที่นั่งมาในรถยนต์สองคันนั้นตายและ ได้รับอันตรายสาหัสหลายคน พฤติการณ์จากการกระทำของจำเลยดังนี้ ถือได้ว่าเป็นการกระทำ โดยประมาท และผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่จำเลยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกัน ผลนั้นได้ แต่หากระทำไม่ ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดฐานประมาททำให้คนตายและได้รับอันตราย สาหัส

การกระทำทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ต้องเป็นการกระทำของบุคคล ในทางอาญาบุคคล จะรับผิดชอบทางอาญาเฉพาะการกระทำของตนเอง ไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำของบุคคลอื่น ผิดกับความผิดในทางแพ่ง เช่น นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิดซึ่ง ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425) บิดา ของผู้เยาว์ ผู้อนุบาลของบุคคลวิกลจริต ต้องร่วมรับผิดชอบในผลที่ผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตทำละเมิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น (ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429)

ในทางอาญา แม้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำความผิด ตนอาจจะต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วย ใน กรณีที่เป็นผู้ก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิด (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 84, 85) หรือเป็นผู้ สนับสนุนการกระทำความผิด (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86) แต่ทั้งนี้ถ้าพิจารณาโดย ละเอียด เรื่องเหล่านี้ก็ต้องประกอบด้วยการกระทำของผู้นั้นเช่นเดียวกัน

บุคคลตามกฎหมายมีสองประเภท คือ บุคคลธรรมดา และบุคคลที่กฎหมายสมมุติขึ้น

ที่เรียกว่านิติบุคคล แม้ว่านิติบุคคลจะเป็นสิ่งไม่มีชีวิต ไม่มีอวัยวะร่างกายที่จะเคลื่อนไหวอริยาบพได้ แต่ก็มีบุคคลธรรมดากระทำการแทน ฉะนั้น นิติบุคคลก็อาจจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาได้เหมือนกัน แต่อยู่ในขอบเขตจำกัด เพราะความผิดบางอย่างไม่มีสภาพที่นิติบุคคลจะกระทำความผิดได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าคน ปล้นทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา นิติบุคคลจึงต้องรับผิดชอบในทางอาญาได้ในขอบเขตอย่างไรเป็นอีกปัญหาหนึ่ง.

ตอนที่ 2

กระทำโดยเจตนา

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสอง บัญญัติว่า "กระทำโดยเจตนา ได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลแห่งการกระทำนั้น"

กระทำโดยเจตนา ต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้

- (1) กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ
- (2) ในขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

ผู้ใหญ่จับมือเด็กให้เคลื่อนไหวก้าวไปปิดถ้วยแก้วของผู้อื่น เป็นการกระทำของผู้ใหญ่ ไม่ใช่การกระทำของเด็ก เพียงแต่ผู้ใหญ่ใช้มือของเด็กเป็นปัจจัยหรือเครื่องมือปิดถ้วยแก้ว

ก.ผลึก ข.ให้ชน ค.ล้มปากแตก ค.ปากแตกเพราะการกระทำของ ก.หาใช่เป็นการกระทำของ ข.ไม่

นายมีดสะกดจิตนายสว่างให้ไปลักทรัพย์ โดยนายสว่างถูกสะกดจิตโดยไม่รู้ตัว การลักทรัพย์เป็นการกระทำของนายมีด

ถ้าบุคคลใดกระทำการอันหนึ่งด้วยตนเอง ไม่มีคนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างตัวอย่างข้างต้น จะถือว่าบุคคลนั้นได้กระทำโดยเจตนาหรือไม่ เบื้องแรกต้องพิจารณาว่าเขามีความสำนึกในการกระทำนั้นหรือไม่

ก.หลับแล้วละเมอหยิบของผู้อื่นไป ข.นอนหลับพลิกตัวตกเตียงไปทับคนอื่น หรือ ค.มีอาการเกร็งเนื่องจากการหดตัวของกล้ามเนื้อ ทำให้แขนหรือขากระตุกไปโดนคนอื่น เหล่านี้เป็นการกระทำของ ก. ข. ค. ในความหมายอย่างกว้างก็จริง แต่เนื่องจากแต่ละคนต่างไม่รู้สำนึกในการกระทำของตน การกระทำของ ก. ข. หรือ ค. จึงไม่ใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา

เขี้ยวเดินไปตามท้องถนน เขี้ยวเคลื่อนไหวกว้างระวางกายภายใต้บังคับอำนาจจิตใจของเขี้ยว (voluntary) ถ้าเขี้ยวอยากหยุดก็บังคับให้เขาหยุดเดินต่อไปได้ การเดินของเขี้ยวเป็นการกระทำโดยสำนึกในการกระทำ ถ้าเขี้ยวเดินไปชนคนอื่นก็ต้องดูต่อไปว่าเขี้ยวประสงค์ให้คนอื่นถูกชนหรือไม่ ถ้าประสงค์เช่นนั้นก็เป็นการกระทำที่ประสงค์ต่อผล ชื่อว่าเป็นการกระทำโดยเจตนา

เขี้ยวเห็นขาวเดินมา ต้องการทำร้ายขาว เขี้ยวจึงตบหน้าขาว การตบหน้านี้เขี้ยวรู้สำนึก ในการกระทำ และขณะเดียวกันนั้นก็ประสงค์ต่อผลคือให้ขาวเจ็บที่ใบหน้า จึงเป็นการกระทำ โดยเจตนา ถ้าเขี้ยวและขาวเป็นเพื่อนรักกัน เขี้ยวต้องการล้อขาว เอาปืนมาจ้องทำท่าขู่ขาวแต่ ผลออกไปเห็นขวโกป็น ปืนลั่นถูกขาวตาย ดังนี้ แม้ว่าเขี้ยวกระทำโดยสำนึกในการกระทำ แต่ เขี้ยวมิได้ประสงค์ให้ปืนลั่นหรือให้ขาวตาย ยังเรียกไม่ได้ว่าเขี้ยวได้กระทำโดยเจตนา

เจตนาแบ่งได้สองประเภท กล่าวคือ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่ เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลของการกระทำ ซึ่งเรียกกันว่าเจตนาโดยตรงประเภทหนึ่ง อีกประเภทหนึ่งได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำ ย่อมจะสังเกตเห็นผลของการกระทำนั้น ที่เรียกว่า เจตนาโดยอ้อมหรือเจตนาโดยปริยาย แต่จะ เป็นประเภทไหนก็ได้ชื่อว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาทั้งนั้น

ปัญหาที่ว่าเจตนาโดยปริยายที่ว่าผู้กระทำย่อมสังเกตเห็นผลของการกระทำนั้นหมายถึงอะไร ความตอนนี้เป็น การขยายหลักเจตนาให้กว้างขวางขึ้น กล่าวคือ แม้ผู้กระทำจะมีได้ประสงค์ต่อ ผลของการกระทำนั้นประการใดเลยก็ตาม แต่ถ้าเขาจะสังเกตเห็นผลของการกระทำ ก็ต้องถือ ว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาด้วย แดงต้องการฆ่าดำ ใช้ปืนยิงดำถึงแก่ความตาย เป็นเรื่องแดง ประสงค์ต่อผลของการยิงคือความตายของดำโดยตรง กฎหมายถือว่าแดงมีเจตนาฆ่าดำ แต่ถ้า แดงมีความเชื่อมั่นว่าดำอยู่ยงคงกระพันยังไม่เข้า จึงยิงดำเพื่อทดลองความอยู่ป็น ดำถูกกระสุน ปืนตายเช่นนี้ แดงมิได้ประสงค์ต่อผลของการยิงคือให้ดำตายเลย ความประสงค์คือทดลองความ อยู่ป็นเท่านั้น แต่แดงย่อมจะสังเกตเห็นผลของการยิงปืนว่ากระสุนถูกใคร ใครก็ต้องตาย กฎหมาย ถือว่าแดงมีเจตนาฆ่าดำเช่นเดียวกัน

เขี้ยวโกรธขาวประสงค์จะทำลายรถยนต์ของขาว จึงโยนระเบิดเข้าไปที่รถยนต์ของขาว แต่ขณะนั้นเขี้ยวเห็นมีคนนั่งอยู่ในรถยนต์คันนั้นด้วย เมื่อระเบิดขึ้น รถยนต์ของขาวพัง คนใน รถยนต์ตายเพราะแรงระเบิด ดังนี้ แม้เขี้ยวประสงค์แต่อย่างเดียวให้รถยนต์พัง แต่เขี้ยวย่อม เล็งเห็นผลแล้วว่าการโยนระเบิดไปเช่นนั้น คนที่นั่งอยู่บนรถยนต์ก็ต้องตายด้วย ถือว่าเขี้ยวมี เจตนาฆ่าคนด้วย ให้ศึกษาจากตัวอย่างคดีต่อไปนี้

ฎีกาที่ 1599/2511 จำเลยคลอดบุตรออกมาแล้วไม่ขอความช่วยเหลือใคร ไม่บอกให้ ใครทราบ จำเลยได้ดึงสายสะดือเด็กจนขาดแล้วทิ้งรกลงในส้วมและราดน้ำล้างโลหิตจนหมด เอาเด็กวางในอ่าง เปิดน้ำไหลราดท่วมตัวทำให้น้ำเข้าปากและปอดเด็ก แล้วเด็กนั้นตายเพราะ ปอดบวมในวันรุ่งขึ้น ดังนี้ ย่อมถือได้แล้วว่าเป็นการที่จำเลยกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ นั้น และจำเลยย่อมสังเกตเห็นผลได้ว่าการทำดังนี้เด็กอาจตายได้ ประกอบกับเหตุที่จำเลยทำไป ทั้งนี้ก็เพราะจำเลยไม่ต้องการบุตรคนนี้ จึงเป็นการกระทำโดยเจตนาฆ่า

ฎีกาที่ 1818/2514 จำเลยเมาสุราแล้วยิงปืนเข้าไปในฝูงชนโดยมิได้คำนึงว่ากระสุนปืนจะไปถูกใครบ้าง จำเลยยอมเสี่ยงเห็นผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ขอให้ดูฎีกาอีก 2 เรื่องก่อนนี้ ซึ่งวินิจฉัยทำนองเดียวกัน คือ

ฎีกาประชุมใหญ่ ที่ 241, 242/2504 ใช้ปืนยิงคนในร้านสุรา แม้ผู้ยิงจะเมาสุราก็อาจแลเห็นผลได้ว่าผู้ถูกยิงจะถึงตายได้ เมื่อกระสุนปืนที่ยิงพลาดไปถูกคนอื่นบาดเจ็บสาหัส จำเลยก็ต้องมีพินิจฐานพยายามฆ่า โดยมีข้อวินิจฉัยว่า เมื่อจำเลยใช้อาวุธซึ่งเป็นอาวุธร้ายแรงอันจะทำให้ผู้ถูกยิงถึงแก่ความตายได้ทันที ยิงไปเช่นนี้ก็เข้าลักษณะที่ว่าจำเลยอาจจะแลเห็นผลแห่งการกระทำนี้ได้ อย่างนี้ถือว่ากระทำโดยเจตนา

ฎีกาที่ 929/2469 ขณะรถไฟด่วนผ่านมาใกล้สถานี จำเลยยิงเข้าไปรถเสบียงในระยะใกล้ ขณะนั้นมีคนโดยสารประมาณ 20 คน กระสุนถูกกรอบหน้าต่างเลยเข้าไปถูกฝากระดานตรงข้าม เคาระหัดีกระสุนไม่ถูกผู้ใด ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดฐานพยายามฆ่า เพราะจำเลยควรจะได้เห็นได้แล้วว่า ถ้ากระสุนถูกคนใดคนหนึ่งเข้า คนนั้นอาจจะตาย โดยจำเลยหมายถึงในระยะใกล้ไปยังที่ ๆ มีคนรวมอยู่ 20 คน ซึ่งอาจมองเห็นได้ถนัดจากภายนอก

ฎีกาที่ 1209/2516 จำเลยร่วมกันใช้ปืนยิงเข้าไปในกลุ่มบ้านเรือนประชาชนซึ่งมีคนอยู่บนเรือนและที่พื้นดินในบริเวณนั้นพร้อม ๆ กัน ดังนี้ จำเลยยอมเสี่ยงเห็นผลแห่งการยิงว่ากระสุนปืนอาจถูกบุคคลที่อยู่ในบริเวณนั้นเป็นอันตรายถึงชีวิตก็ได้ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ถูกกระสุนปืนของจำเลยถึงแก่ความตายและบาดเจ็บ แม้จะไม่ได้ความแน่ชัดว่ากระสุนของจำเลยคนใดถูกผู้ตายสามคนนั้นคนใดบ้าง ก็ถือได้ว่าจำเลยทุกคนร่วมกันกระทำความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและพยายามฆ่า

ฎีกาที่ 3025/2516 จำเลยกับพวกใช้ปืนยิงไปทางรถยนต์ที่ผู้เสียหาย 4 คนนั่งอยู่ 3 นัด ในขณะที่รถวิ่งห่างไปได้ประมาณ 10 วา กระสุนปืนถูกกะบะไม้ท้ายรถแตกเป็นรอย 5-6 แห่ง จำเลยจะได้เถียงว่าจำเลยไม่มีเจตนายิงผู้เสียหาย เนื่องจากรถแล่นไปไกลแล้ว พันระยะอันตรายจากกระสุนปืนแล้ว ยากที่จะเลือกยิงคนใดคนหนึ่งนั้นหาได้ไม่ เพราะแรงระเบิดของกระสุนปืนยังทำให้กะบะไม้ท้ายรถแตกเป็นรอย 5-6 แห่ง จำเลยยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำได้ว่ากระสุนปืนอาจถูกผู้เสียหายถึงตายได้ วินิจฉัยว่าจำเลยกระทำโดยเจตนาฆ่าผู้เสียหาย

ฎีกาที่ 2720/2528 จำเลยผลักผู้เสียหายตกลงมาจากช่องเพดานโบสถ์ อยู่สูงจากพื้นโบสถ์ประมาณ 10 เมตร พื้นโบสถ์เป็นซีเมนต์เรียบ หากตกลงมาโดยศีรษะกระทบพื้นแล้ว อาจถึงตายได้ ผู้เสียหายรับบาดเจ็บกระดูกสันหลังหัก ถ้าไม่ได้รับการรักษาทันทั่วก็อาจ

พิการถึงตลอดชีวิต ดังนี้ จำเลยยอมเล็งเห็นผลของการกระทำได้ว่าอาจจะทำให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย จำเลยมีเจตนาฆ่า

ฎีกาที่ 15/2529 จำเลยปล้นรถยนต์ และใช้ยาสลบปิดจมูกผู้เสียหายซึ่งเป็นคนขับแล้วขับรถหนีไป ต่อมาช่วยกันโยนผู้เสียหายซึ่งกำลังมีแรงหมดแรงเพราะยาสลบลงไปคลองซึ่งมีน้ำลึกท่วมศีรษะ ดังนี้ จำเลยมีเจตนาฆ่า โดยยอมเล็งเห็นผลว่าอาจทำให้ผู้เสียหายจมน้ำตาย

ฎีกาที่ 263/2531 จำเลยใช้ไม้ผ่าซีกตีผู้ตายล้มลง แล้วใช้ด้ามมีดตีศีรษะโดยแรงและนานสองชั่วโมงจนศีรษะน่วม เป็นเจตนาฆ่ายอมเล็งเห็นผล แม้จะเป็นเจตนาไล่ผีปอบ

ตัวอย่างข้างต้นเป็นเรื่องเจตนาฆ่า ในเรื่องอื่น ๆ ก็มีเช่นกัน เช่น

ฎีกาที่ 380/2503 โจทก์เป็นนางสาว นางโยอาโจทก์เล่าให้จำเลยฟังว่าโจทก์กับนายอนันต์ซึ่งเป็นญาติของโจทก์รักใคร่กันทางซุ้สาว นอนกอดจูบกันและได้เสียกัน ต่อมานางสงวนมาถามจำเลยว่านางโยมาเล่าอะไรให้จำเลยฟัง จำเลยก็เล่าข้อความตามที่นางโยเล่าแก่จำเลยให้นางสงวนฟัง นางสงวนได้เอาข้อความนั้นไปเล่าให้โจทก์ฟังอีกชั้นหนึ่ง เช่นนี้ ถ้อยคำที่จำเลยกล่าวเป็นข้อความหมิ่นประมาทโจทก์อย่างเห็นได้ชัด เมื่อจำเลยกล่าวออกไปแม้จะโดนคุกคามก็ดี จำเลยควรต้องสำนึกในการกระทำและเล็งเห็นผลของการกระทำของจำเลย ถือได้ว่าจำเลยจงใจกล่าวข้อความยืนยันข้อเท็จจริงโดยเจตนาใส่ความโจทก์

ฎีกาที่ 519/2506 กระทำโดยเจตนา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสอง หมายถึงบุคคลกระทำโดยตั้งใจและประกอบด้วยประสงค์อย่างหนึ่ง หรืออาจเล็งเห็นผลจากการกระทำนั้นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าบุคคลกระทำโดยตั้งใจ แม้ประสงค์ต่อผลอย่างอื่น แต่บุคคลนั้นอาจเล็งเห็นผลจะพึงบังเกิดขึ้น จากการกระทำของตนว่าจะบังเกิดผลอย่างไรแล้ว ก็ถือได้ว่าผู้นั้นเจตนาต่อการกระทำอันจะบังเกิดผลเช่นนั้น

จำเลยมุ่งประสงค์ต่อการทำนาในหนองน้ำสาธารณะ แต่การกระทำของจำเลยเป็นการทำลายหรือทำให้เสียหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งหนองน้ำนั้น ซึ่งจำเลยยอมเล็งเห็นผลที่จะบังเกิดขึ้นดังกล่าว ดังนี้ ถือได้ว่าจำเลยมีเจตนาทำลายหรือทำให้เสียหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งหนองน้ำนั้นด้วย

เช่นเดียวกับคดีอีกเรื่องหนึ่ง ผู้ตายมีครรภ์ 5 เดือน จำเลยรีดลูกโดยยื่นก้อนก้อนเอามือทั้งสองกดรีดที่อกผู้ตายตรงลิ้นปี่ รีดโดยแรงจนหมดแรง โยกไปทางเบื้องล่าง เมื่อรีดได้สามสี่ครั้ง จำเลยใช้เท้าถีบหรือรีดบนท้องผู้ตายอีกสามครั้ง ผู้ตายชักตาเหลือก น้ำลายออก ดิ้นและชักอยู่นานแล้วเจ็บเลยตาย มีโลหิตจากหู จมูก และช่องคลอด ตัดสินว่า จำเลยมีความผิด

ฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา (ฎีกาที่ 757/2486) แม้ว่าการกระทำของจำเลยประสงค์ต่อผลคือ ริดรอก แต่ย่อมถึงเห็นผลว่าผู้ตายจะต้องรับอันตรายแก่กาย จึงควรวินิจฉัยว่าจำเลยมีเจตนา ทำร้ายด้วย

การที่จำเลยจุดเผาที่นอนในห้องของโรงน้ำชา เพราะไม่พอใจหญิงบริการของโรงน้ำชานั้น จำเลยย่อมถึงเห็นผลได้ว่า เมื่อที่นอนถูกเผาไหม้แล้ว ไฟอาจจะลุกลามไหม้เตียงนอน ฝาผนัง เพดาน จนกระทั่งโรงน้ำชานั้นทั้งหมดได้ เมื่อได้ความว่าโรงน้ำชานั้นมีคนอยู่ด้วย จำเลยจึงต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 218 (1) (ฎีกาที่ 114/2531)

พึงสังเกตว่า การกระทำที่ประสงค์ต่อผล (เจตนาโดยตรง) หรือยอมถึงเห็นผล (เจตนาโดยปริยาย) จะถือว่าผู้กระทำมีเจตนาได้ก็ต่อเมื่อในขณะที่กระทำนั้นเองผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมถึงเห็นผลแห่งการกระทำอยู่แล้ว ถ้าผู้กระทำเกิดมีความประสงค์ขึ้นในภายหลังก็ตีความไม่ได้ว่าเป็นการกระทำโดยเจตนา เช่น แสบต๋อยสูญเพียงเบา ๆ โดยตั้งใจเพียงทำร้ายให้รู้สึกตัวเท่านั้น แต่บังเอิญสูญล้ม ศีรษะไปชนกำแพงแตก ถูกนำตัวส่งโรงพยาบาล ต่อมาแลบนึกได้ว่าสูญเคยเป็นคู่อาฆาตมาก่อน จึงประสงค์ให้สูญตายไปเสียเลย ต่อมาสูญทนพิษบาดแผลไม่ได้จึงตายเพราะพิษบาดแผลนั้น ดังนี้ แสบคงมีความผิดฐานฆ่าคนโดยไม่เจตนา เพราะแสบมีเจตนาทำร้ายในขณะที่กระทำหรือประสงค์ต่อผลในขณะที่กระทำเช่นนั้น แม้จะมีเจตนาฆ่าก็เป็นเจตนาที่เกิดขึ้นในภายหลังเมื่อการกระทำคือการต่อยได้เสร็จสิ้นไปแล้ว กฎหมายจึงอธิบายคำว่ากระทำโดยเจตนาว่า ได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมถึงเห็นผลของการกระทำนั้น

ดังได้กล่าวไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่า ถ้าไม่ใช่เรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อกระทำโดยประมาท หรือในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้กระทำโดยไม่เจตนาแล้ว บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อกระทำโดยเจตนาทุกเรื่อง เจตนาจึงเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งของความผิดโดยทั่วไป ส่วนเจตนาที่เป็นประการใด ในความผิดเรื่องหนึ่ง ๆ ก็ต้องแล้วแต่บทบัญญัติที่กล่าวถึงความผิดนั้น กล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือ ต้องเริ่มด้วยเจตนากระทำผิดอาญา แล้วแยกเป็นว่ากระทำผิดอาญาฐานไหน ก็ต้องมีเจตนาในความผิดฐานนั้น ๆ ด้วย ดูตัวอย่างคดีต่อไปนี้

ฎีกาที่ 922/2502 ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยในคดีอาญา ก็ต้องได้ความว่าจำเลยกระทำโดยเจตนา ถ้าจำเลยเจตนาฝ่าฝืนบทบัญญัติของมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน จึงจะลงโทษตามมาตรา 108 อันเป็นบทลงโทษได้

แจ้งความเท็จ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137 ที่บัญญัติว่า ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษ คุกนั้น ถ้าหากผู้แจ้งความไม่รู้ว่าความที่แจ้งนั้นเป็นเท็จผู้แจ้งก็ขาดเจตนา เอาผิดไม่ได้ อย่างเช่นโจทก์จำเลยทำสัญญากัน ซึ่งข้อความมีเหตุให้จำเลยเข้าใจเป็นอย่างอื่นแล้ว การที่จำเลยไปแจ้งความตามที่จำเลยเข้าใจ ยังไม่ผิดฐานแจ้งความเท็จ (ฎีกาที่ 1181/2502)

ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 คือการใส่ความเจตนาใส่ความ ถ้าขาดเจตนาใส่ความก็ไม่เป็นผิด การที่จำเลยแจ้งความว่าโจทก์ได้สมคบกับพวกไปยิงจำเลย เป็นเรื่องที่จำเลยกระทำตามกฎหมาย เพื่อให้เจ้าพนักงานสืบสวนจับกุมโจทก์กับพวก และเพื่อขอให้ตำรวจช่วยคุ้มครองความปลอดภัยแก่จำเลยด้วย แม้จำเลยจะไปเล่าให้คนอื่นฟังเพื่อให้ช่วยสอบถามโจทก์ว่าเป็นความจริงหรือไม่ ทั้ง ๆ ที่จำเลยได้แจ้งความไว้แล้วก็ เป็นเรื่องที่จะแสวงหาพยานหลักฐานมาฟ้องร้องโจทก์ จำเลยมิได้มีเจตนาใส่ความโจทก์เพื่อให้เสียชื่อเสียง การกระทำของจำเลยจึงไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท (ฎีกาที่ 91/2503) ถ้ามีเจตนาใส่ความก็เป็นผิด (ฎีกาที่ 380/2503)

ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 1734/2503 มารดาถูกขวางด้วยก้อนอิฐโดยไม่เห็นคนขวาง บุตรก็ไม่เห็นคนขวางแต่ได้กล่าวต่อหน้าคนหลายคนว่า “ไม่มีใครนอกจากอ้ายแก้ว (หมายถึงโจทก์) อ้ายชาติหมา อ้ายฉิบหาย” แล้วมารดาได้แจ้งความ บุตรให้การต่อพนักงานสอบสวนว่าเห็นโจทก์เป็นผู้ร้ายใช้ก้อนอิฐขวางมารดา ดังนี้ พฤติการณ์แสดงว่าผู้เป็นบุตรเป็นแต่คาดคะเนไม่มีเจตนาใส่ความให้โจทก์เสียชื่อเสียงหรือถูกดูหมิ่นเกลียดชัง ไม่ผิดประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 ส่วนการให้การเท็จต่อพนักงานสอบสวนเพื่อประกอบต่อเนืองกับคำแจ้งความ กล่าวหาว่าโจทก์ทำผิดอาญา เป็นการกระทำโดยมีเจตนาแกล้งเพื่อให้โจทก์ต้องรับโทษมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 174

ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 873/2504 ฟ้องในความผิดฐานรับของโจรว่า “จำเลยบังอาจรับจักรยานของนายผจญ ทศนสุวรรณ ซึ่งถูกคนร้ายลักเอาไปจากคนร้ายซึ่งได้รถนั้นมาโดยการกระทำผิดฐานลักทรัพย์” ได้ความครบถ้วนตามองค์แห่งความผิดฐานรับของโจร ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 357 แล้ว ความผิดฐานนี้มิ้องค์ประกอบการรู้ว่าเป็นของร้ายอยู่ในตัวแล้ว เพราะต้องประกอบด้วยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 อยู่แล้ว ฉะนั้น แม้โจทก์จะมีได้บรรยายในฟ้องตามแบบอย่างแต่เดิมว่ารับไว้โดยรู้ว่าเป็นของร้าย ก็เป็นการเพียงพอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5)

ฎีกาที่ 2502/2515 บรรยายฟ้องว่า “จำเลยบังอาจแจ้งความอันเป็นเท็จ” ย่อมมีความ

หมายอยู่ในตัวแล้วว่า จำเลยมีเจตนากระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อจำเลยแจ้งข้อความตามฟ้อง นั้น จำเลยรู้อยู่แล้วว่าข้อความที่จำเลยแจ้งเป็นเท็จ แม้โจทก์ไม่ได้บรรยายฟ้องอีกว่าจำเลยรู้ อยู่แล้วว่าข้อความนั้นเป็นเท็จ ก็เป็นฟ้องที่สมบูรณ์แล้ว

ฎีกาที่ 1347/2505 จำเลยขนส่งจากร้านขายส่งเพื่อไปยังร้านของจำเลยซึ่งอยู่อำเภอ เดียวกัน โดยมีใบขนของร้านขายส่งออกให้ซึ่งออกให้โดยอาศัยอำนาจที่อธิบดีอนุญาตให้ร้าน ขายส่งออกได้ตาม พ.ร.บ.สุรา พ.ศ. 2493 มาตรา 16 จำเลยเข้าใจว่าใบอนุญาตนั้นคุ้มครอง ให้จำเลยขนส่งได้ จำเลยขนส่งโดยผ่านทางเขตอีกจังหวัดหนึ่งตามปกติ เมื่อจำเลยเข้าใจผิดว่า ร้านขายส่งมีอำนาจออกใบขนดังที่เคยทำมา จำเลยก็ไม่มีเจตนากระทำการขนส่งโดยไม่ มีใบ ขนโดยถูกต้อง ไม่มีความผิดตาม พ.ร.บ.สุรา

ฎีกาที่ 1318/2506 จำเลยดับไฟฟ้าขณะเจ้าพนักงานเข้าจับกุมจำเลยกับพวกเล่นการ พนันเพราะจำเลยกลัวถูกจับ แม้การกระทำเช่นนี้เป็นเหตุให้เจ้าพนักงานเกิดความไม่สะดวก เพราะมีดก็ตาม พฤติการณ์ของจำเลยยังถือไม่ได้ว่ามีเจตนาขัดขวางเจ้าพนักงานตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 59, 138

ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 1846/2500 จำเลยตัดต้นไม้ที่รุกกล้าเข้าไปเหนือที่ดินของจำเลยโดย ไม่ได้บอกกล่าวโจทก์ก่อน วินิจฉัยว่า การที่โจทก์ปล่อยให้กิ่งงิ้วของโจทก์รุกกล้าเข้าไปในดินแดน ของจำเลยเป็นการละเมิดสิทธิเหนือที่ดินของจำเลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1335 ประกอบด้วย มาตรา 420 ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ มาตรา 1337 อนุญาตให้เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ เช่น จำเลยมีสิทธิปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือความเดือดร้อนให้สิ้นไป ได้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ มาตรา 1347 บัญญัติเงื่อนไขว่า ก่อนจะตัดกิ่งไม้ที่ยื่นล้ำเข้ามา เจ้าของที่ดินต้องบอกให้ผู้ครอบครองที่ดินติดต่อตัดเสียก่อนภายในเวลาอันสมควร การที่จำเลย ไม่ได้บอกกล่าวก่อน เป็นแต่เพียงละเว้นที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายแพ่งวางไว้เท่านั้น ส่วนการที่จะเอาผิดทางอาญาแก่บุคคลอยู่ในฐานะอย่างจำเลยนี้ ต้องพิจารณาถึงเจตนาของจำเลย เป็นเรื่อง ๆ ไปอีกชั้นหนึ่ง สำหรับเรื่องตามพฤติการณ์ที่ปรากฏยังไม่พอฟังว่าจำเลยมีเจตนา กระทำความผิดอาญา เพราะจำเลยเพียงแต่กระทำการป้องกันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนตามที่ กฎหมายอนุญาตให้ทำโดยทั่ว ๆ ไป หากแต่จำเลยมิได้ปฏิบัติให้ครบถ้วนตามวิธีการที่บัญญัติ ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ มาตรา 1347 (ควรเปรียบเทียบกับฎีกาที่ 585/2489 ซึ่งวินิจฉัย ว่า ตัดต้นไม้ของผู้อื่นที่เอนมาโดยผลกรเป็นความผิดฐานทำให้เสียหาย เพราะกรณีไม่เข้า กับประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ มาตรา 1347 ซึ่งเกี่ยวกับตัดกิ่งหรือรากไม้ที่รุกกล้าเข้ามา)

ฎีกาที่ 1763/2506 จำเลยเข้าไปขุดที่ดินของโจทก์โดยให้คนงานขุดหลุมตอกเข็มเสาไว้

(กำแพง) ขุดหลุมตอกเสาบ้านจันทน์ผูกมัดสลึง ปักเสาไม้ไผ่ทำนั้งร้าน การขุดดินของโจทก์ตอกเสาเป็นกำแพงนั้น ได้ขุดดินของโจทก์เป็นร่องกว้างถึง 30 ซม. ยาวตลอดและตอกเสาเข็มในที่ดินของโจทก์ด้วย วินิจฉัยว่า คำว่า “ใช้ที่ดินติดต่อเพียงที่จำเป็นในการปลูกสร้างนั้น (ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1351)” มิได้หมายความว่าถึงขุดที่ดินของเขาให้เสียหาย หรือตอกเสาเข็มลงในที่ดินของเขาได้ ทั้งจำเลยมิได้บอกกล่าวล่วงหน้าตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงอาศัยบทมาตรา 1351 มาแก้ตัวไม่ได้ ฎีกาที่ 1846/2500 เป็นเรื่องจำเลยตัดกิ่งไม้ที่รุกกล้าเข้ามาในที่ดินของจำเลย จำเลยไม่มีเจตนากระทำผิดอาญา แต่เรื่องนี้เป็นแต่กฎหมายให้อำนาจเจ้าของที่ดินติดต่อเพื่อความจำเป็นในการปลูกสร้าง ซ่อมแซม และกำหนดไว้ว่า อำนาจเช่นนี้จะมีขึ้นได้ต่อเมื่อได้บอกกล่าวล่วงหน้าตามสมควร เมื่อจำเลยไม่ได้บอกกล่าวก็ยังไม่มียอำนาจที่จะทำได้ การที่จำเลยเข้าไปขุดดินตอกเสา ทำนั้งร้านในที่ดินของโจทก์โดยพลการ เป็นการกระทำโดยเจตนาแล้ว แม้จำเลยต้องการแต่ประโยชน์ โดยไม่คำนึงว่าใครจะเสียหายเดือดร้อนอย่างไร ถ้าการนั้นเป็นการรบกวนการครอบครอง ก็ต้องผิดประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 362 ไม่ต้องมีเจตนาพิเศษ

ฎีกาที่ 963/2502 นายอำเภอปลดป้ายผ้าโฆษณาหาเสียงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเจตนาเพียงจัดการให้ป้ายนั้นพ้นจากการกีดขวางทางเดิน ไม่มีเจตนาทำให้เสียหาย จึงไม่ผิดฐานทำให้เสียหาย

ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 705/2507 โจทก์ซื้อสวนซึ่งมีเส้นทางที่มีผู้อื่นรวมทั้งจำเลยใช้เดินผ่านมานานปีแล้ว โจทก์ประสงค์ปิดทางสายนี้ จึงทำทางใหม่ในสวนเพื่อให้ใช้แทนทางเก่าแล้วเอาเสารั้วไปปักไว้ยังไม่ทันตีไม้คร่าว จำเลยใช้ทางใหม่อยู่สี่ห้าวันแล้วถอนเสารั้วที่โจทก์ปักไว้ ออก อ้างว่าทางใหม่ใช้ไม่สะดวก ตัดสินว่าจำเลยเพียงถอนเสารั้วของโจทก์กองไว้เพื่อใช้ทางเดินตามที่จำเลยเคยใช้เท่านั้น มิได้มีเจตนาเพื่อให้ทรัพย์สินของโจทก์เสียหาย จำเลยจึงไม่ผิดฐานทำให้เสียหาย

ฎีกาที่ 227/2507 แม้ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 158 ไม่ได้บัญญัติเรื่องเจตนาทุจริตไว้ ตามหลักทั่วไป ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลก็ต้องปรากฏว่าผู้นั้นได้กระทำผิดโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 เป็นองค์ประกอบสำคัญ เมื่อทรัพย์สินของทางราชการหายไปโดยไม่ปรากฏว่าจำเลยมีเจตนาทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย หรือทำให้สูญหาย หรือยินยอมให้ผู้อื่นกระทำเช่นนั้น ก็จะลงโทษจำเลยในทางอาญาไม่ได้ แม้จำเลยจะเป็นเจ้าพนักงาน ที่จะลงโทษได้ก็ต้องได้ความว่าจำเลยมีเจตนากระทำผิดด้วยกัน

ฎีกาที่ 1462/2509 ฟ้องว่าจำเลยแผ้วถางทำลายป่าคุ้มครองและยึดถือเอาโดยไม่มีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อได้ความว่าที่รายนี้ได้มีการโอนการครอบครองต่อ ๆ กันมา อันเป็น

พฤติการณ์ที่ทำให้จำเลยเข้าใจโดยสุจริตว่าจำเลยเข้าครอบครองโดยชอบ หาได้ตั้งใจฝ่าฝืนกฎหมาย ไม่ ขาดเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดทางอาญา จึงลงโทษตาม พ.ร.บ.คุ้มครองและสงวน ป่ากับประมวลกฎหมายที่ดินไม่ได้ (ฎีกาที่ 1862, 1863/2512 ได้วินิจฉัยยึดถือตามหลักเดียวกันนี้)

ฎีกาที่ 243/2511 ที่จะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175 นั้น นอกจากจะต้องเอาความอันเป็นเท็จฟ้องผู้อื่นต่อศาลว่ากระทำผิดอาญาแล้ว ผู้กระทำจะต้องมีเจตนา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 ด้วย กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าความที่นำมาฟ้องเป็นเท็จ เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ผู้ฟ้องไม่รู้ว่าความนั้นเป็นเท็จ การกระทำก็ขาดเจตนา ไม่เป็นผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175

ฎีกาที่ 3118/2516 นายอำเภอสั่งให้จำเลยออกไปจากที่ดิน จำเลยทราบแล้วไม่ออก โดยเข้าใจว่ายังไม่ต้องออกโดยสุจริต ขาดเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดอาญา ไม่มีความ ผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 369

ที่ว่า “ผู้กระทำประสงค์ต่อผล” ผลที่ประสงค์คืออะไร ก็ต้องพิจารณาประกอบความ ผิดเฉพาะเรื่อง ถ้าผู้กระทำไม่ได้ประสงค์ต่อผลในความผิดอาญาเรื่องใดเลย การกระทำนั้นก็ ไม่ใช่กระทำโดยเจตนา เช่น ช้อมยิงเป้า ความประสงค์ของผู้ยิงก็คือให้กระสุนวิ่งไปถูกเป้า แต่บังเอิญยิงไม่แม่น กระสุนไปถูกคนที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ดังนี้ คนยิงไม่มีเจตนายิงคน ถ้าคนถูกยิงตาย จะปรับว่ามีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามมาตรา 288 ไม่ได้ หรือในคดีที่จำเลยเอาปืนจี้ ผู้เสียหาย ปืนไม่ได้จางนกแต่นิ้วมือของจำเลยจะอยู่ในโกร่งโกป็น สภาพของปืนยังไม่พร้อมที่จะยิง และมีพฤติการณ์อย่างอื่นประกอบแสดงให้เห็นว่าจำเลยไม่มีเจตนาจะยิง เมื่อจำเลยไม่มี เจตนาจะยิง การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่น (ฎีกาที่ 571/2510)

ขณะเกิดเหตุเป็นเวลากลางวัน ผู้เสียหายกระโดดลงจากเรือนจำเลยแล้ววิ่งหนีไป จำเลย สงสัยว่าจะเป็นคนร้ายที่เข้ามาขโมยสัตว์เลี้ยงที่ได้ทุนบ้าน จึงยิงปืนชูปไป 1 นัด ดังนี้ ไม่ถือว่า จำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหาย จำเลยจึงไม่มีความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่น

แม้ว่าประสงค์ต่อผลอันเป็นความผิด หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าเจตนากระทำผิดอาญาก็ต้อง ดูต่อไปว่าเป็นการกระทำผิดเรื่องอะไร ฐานไหน ชายจับไหล่ชายด้วยกันอาจเป็นเจตนาทำร้าย ถ้าชายโอบไหล่หญิง เจตนาอาจเป็นเจตนากระทำอนาจาร ถ้าตีแทงสาด้วยเจตนาทำร้าย ไม่มี เจตนาฆ่า แม้สาจะตายไปเพราะบาดแผลที่ถูกตีแทง สืบผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา ตาม ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 290 ถ้าสืบเจตนาฆ่าสา แม้สาจะไม่ตายเพราะรักษาบาดแผล ได้ทันท่วงที สืบต้องมีความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288, 80 แล้ว

เจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้ายต้องวินิจฉัยให้ดี แม้ว่าจะเป็นเจตนาทำนองเดียวกัน คล้ายคลึงกัน แต่มีน้ำหนักความรุนแรงหนักเบาต่างกัน ถ้ามีเจตนาเป็นอย่างอื่นก็ตัดออกไปจากเรื่องเจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้ายไปเลยทีเดียว เช่นยิงปืนชู้ มิได้เจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้าย แต่ถ้าเจตนายิงเขา ปัญหาจึงจะเกิดต่อไปว่าผู้ยิงได้ยิงเขาโดยเจตนาฆ่าหรือเพียงแต่เจตนาทำร้าย ปินโดยสภาพเป็นอาวุธที่ร้ายแรง เบื้องต้นอาจจะวินิจฉัยว่ามีเจตนาฆ่า แต่ถ้ายิงไปที่ขาของเขาทั้ง ๆ ที่มีโอกาสเลือกยิงได้ตรงศีรษะหรือหน้าอกก็น่าจะต้องวินิจฉัยว่ามีเจตนาทำร้ายเท่านั้น เรื่องเจตนาเป็นเรื่องอยู่ภายในใจของผู้กระทำที่เรียกว่าเป็นการกระทำภายใน (interior act) คือการกระทำของจิตใจ (act of mind) ไม่มีใครที่สามารถจะล่วงรู้ความในใจของผู้กระทำได้ จึงต้องอาศัยกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา เช่นปัญหาข้างต้นว่าผู้ยิงมีเจตนาทำร้ายหรือเจตนาฆ่าก็ต้องพิเคราะห์ถึงอาวุธ ลักษณะบาดแผล กิริยาอาการ ตลอดจนพฤติการณ์อื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกัน

ความผิดบางเรื่องกฎหมายต้องการเจตนาพิเศษนอกเหนือจากเจตนาธรรมดาตั้งกล่าวมาแล้ว เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ผู้กระทำต้องมีเจตนาธรรมดา ได้แก่เจตนาเอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไป บวกด้วยเจตนาพิเศษได้แก่เจตนาทุจริต คือเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ถ้าขาดเจตนาธรรมดาความผิดฐานลักทรัพย์ก็ไม่มี หรือแม้จะมีเจตนาธรรมดาอยู่ครบถ้วนแล้ว แต่ขาดเจตนาพิเศษคือโดยทุจริต ความผิดฐานลักทรัพย์ก็ไม่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน

ความผิดฐานบุกรุกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 363 ต้องประกอบด้วยเจตนาธรรมดา คือเจตนาข้าย้ายหรือทำลายเครื่องหมายเขตแห่งอสังหาริมทรัพย์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน กับเจตนาพิเศษ คือเพื่อถือเอาอสังหาริมทรัพย์ของตนหรือของบุคคลที่สาม

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289 (6) คือฆ่าผู้อื่นเพื่อเตรียมการหรือเพื่อความสะดวกในการที่จะกระทำความผิดอย่างอื่น เจตนาธรรมดาได้แก่เจตนาฆ่า เจตนาพิเศษได้แก่เจตนาเพื่อเตรียมการหรือเพื่อความสะดวกในการที่จะกระทำความผิดอย่างอื่น

ตัวอย่าง - จำเลยยอมให้ผู้เสียหายร่วมประเวณีมีสิ่งตอบแทน แต่ผู้เสียหายผิดข้อตกลง จำเลยไม่พอใจจึงได้ใช้สันจอบตีศีรษะผู้เสียหาย แล้วเอาปืนของผู้เสียหายไปทิ้งที่ปรังน้ำกลางทุ่งนา เพราะกลัวผู้เสียหายจะยิงเอา การเอาปืนไปทิ้งน้ำโดยไม่นำเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่นแสดงว่าจำเลยไม่ประสงค์เอาทรัพย์ การเอาปืนของผู้เสียหายไปทิ้งจึงไม่มีความผิดฐานชิงทรัพย์ (ฎีกาที่ 216/2509)

ความในบทบัญญัติของมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติศาลทหาร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2492 หาได้ลบล้างองค์ประกอบความผิดที่จะต้องกระทำ "โดยเจตนาจะฉ้อภาษี" ตามที่บัญญัติไว้ใน

มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ให้สิ้นไปไม่ เพราะในมาตรา 16 หมายความว่าเพียงมิให้คำนึงถึงเจตนาแห่งการกระทำเท่านั้น ส่วนความมุ่งหมายแห่งการกระทำหรือความประสงค์ต่อผลนั้นยังคงต้องเป็นองค์ประกอบความผิดตามมาตรา 27 นั้นอยู่

จำเลยนำของเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่กรอกรายละเอียดลงในแบบพิมพ์ เพราะถือว่าเป็นของส่วนตัว แต่ไม่ได้ความว่าจำเลยเจตนาจะฉ้อภาษีรัฐบาล จำเลยยังมิมีความผิด (ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 942/2503)

จำเลยเมาสุรา ใช้ปืนยิงธงชาติไทยที่โรงเรียนชักรไวย์ที่เสาชิงช้าของโรงเรียน มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 358 แต่จำเลยเมาสุรายังคงด้วยฤทธิ์สุรา มิได้เจตนาเหยียดหยามประเทศชาติ จึงไม่มีความผิดตามมาตรา 118 (ฎีกาที่ 588/2509)

บางตำราเรียก “เจตนาพิเศษ” นี้ว่าเป็นมูลเหตุจูงใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในเช่นเดียวกับเจตนาธรรมดา เพื่อความเข้าใจง่าย หากเรียกว่าเจตนาพิเศษแล้ว จะเข้าใจได้ทันทีว่าแตกต่างกับเจตนาธรรมดา แต่เพียงเข้าใจด้วยว่าแม้จะเรียกว่า “เจตนาพิเศษ” ก็มิได้หมายความว่า จะใช้หลักเกณฑ์ของเจตนาธรรมดาด้วย เจตนาธรรมดาได้แก่กระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าเป็น “เจตนาพิเศษ” จะใช้หลักเกณฑ์นี้ไม่ได้ อย่างเช่นกรณียอมเล็งเห็นผลไม่เกี่ยวกับเจตนาพิเศษ จะถือว่าเป็นกรณียอมเล็งเห็นผลแล้วต้องเป็นเจตนาพิเศษนั้นหาได้ไม่ ขอให้ดูตัวอย่างคดีต่อไปนี้

จำเลยร่วมกันทำทํานบปิดกั้นน้ำในลำคลองสาธารณะขึ้นใหม่ สูงเสมอดิ่ง น้ำจึงได้ท่วมที่สวนที่นาของผู้เสียหาย ต้นไม้ตาย ทํานาไม่ได้ ปัญหาว่าการกระทำของจำเลยจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 228 หรือไม่ มาตราบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อให้เกิดอุทกภัย.....ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น.....” เพื่อให้เกิดอุทกภัยตามมาตรา 228 จำเลยจะต้องมีเจตนาให้เกิดอุทกภัยโดยตรง จะยกเอาการเล็งเห็นผลของการกระทำตามมาตรา 59 วรรคสองมาใช้ไม่ได้ แต่เจตนาของบุคคลเป็นเรื่องในใจ ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นเรื่อง ๆ เป็นเครื่องชี้เจตนา สำหรับเรื่องนี้ตามพฤติการณ์ แสดงว่าการทำทํานบปิดกั้นคลองของจำเลยเพื่อเจตนาให้เกิดอุทกภัย เพราะนาของจำเลยอยู่ที่สูง สวนยางและนาของผู้เสียหายอยู่ต่ำกว่า จำเลยย่อมตั้งใจให้เกิดอุทกภัยแก่สวนและนาของผู้เสียหายน้ำจึงจะไหลเข้าถึงนาของจำเลย เมื่อเกิดอุทกภัยแล้วทางการสั่งให้เปิดทํานบ จำเลยก็ไม่ยอมเปิด แสดงชัดว่าจำเลยเจตนาทำให้เกิดอุทกภัยตลอดมา จึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 228 (ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 1240/2504)

เรื่องเจตนา มีข้อที่ควรจะต้องนำมาพิจารณาประกอบ ได้แก่การไม่รู้ข้อเท็จจริง กระทำ โดยพลาด และกระทำโดยสำคัญผิด จักได้กล่าวเรียงลำดับเป็นเรื่อง ๆ

ก.การไม่รู้ข้อเท็จจริง (ignorance of fact)

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริง อันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลของการ กระทำนั้นมิได้”

กระทำโดยเจตนา ได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้ กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ฉะนั้น ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จ จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำได้กระทำโดยเจตนาย่อมไม่ได้

ข้อมมือในการยิงปืน โดยใช้หุ่นไล่กาเป็นเป้าอย่างเคย บังเอิญก่อนยิงมีคนไปยืนเป็น หุ่นไล่กาแทน คนยิงเข้าใจว่าคนที่ยืนอยู่นั้นคือหุ่นไล่กาจึงใช้ปืนยิงไปกระสุนถูกคนที่ยืนอยู่ตาย ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 เรื่องฆ่าคนโดยเจตนา นั้น ต้องมีบุคคลมารอง รับการกระทำคือการฆ่าเป็นองค์ประกอบ แต่โดยที่ผู้ยิงไม่รู้ข้อเท็จจริงว่าสิ่งที่ตนยิงไปเป็นบุคคล จึงถือว่าผู้ยิงประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลคือความตายของคนถูกยิงไม่ได้ เท่ากับไม่มีเจตนา ฆ่าตนเอง

ฎีกาที่ 1181/2502 แจ้งความเท็จตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 137 ที่บัญญัติว่า ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้อง ระวังโทษ ฯลฯ นั้น ถ้าหากผู้แจ้งความไม่รู้ว่าความที่แจ้งเป็นเท็จ ผู้แจ้งก็ขาดเจตนา เอาผิด ไม่ได้

ฎีกาที่ 243/2511 เอาความอันเป็นเท็จฟ้องผู้อื่นว่ากระทำผิดอาญาตามประมวลกฎ- หหมายอาญามาตรา 175 นั้น ต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าความที่นำมา ฟ้องเป็นเท็จ เมื่อผู้ฟ้องไม่รู้ว่าความนั้นเป็นเท็จ การกระทำก็ขาดเจตนา ไม่เป็นความผิด

ฎีกาที่ 1763/2505 รื้อเรือนซึ่งแม้จะฟังว่าเป็นของโจทก์ แต่เข้าใจว่าเป็นเรือนของบุตรเขย โจทก์ซึ่งยอมให้รื้อ และบุตรเขยโจทก์ได้มาอยู่จัดการรื้อด้วย จำเลยจึงรื้อ ดังนี้ การกระทำของ จำเลยไม่ผิดตามมาตรา 358, 362 เพราะขาดเจตนาตามมาตรา 59 วรรคสาม

การไม่รู้ข้อเท็จจริงตามมาตรา 59 วรรคสาม หมายถึงข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด ถ้ากลับกัน คือไม่รู้ข้อเท็จจริงที่ไม่ใช่องค์ประกอบของความผิด เช่นตั้งใจจะยิงไปที่หมาป่าโดยเข้าใจว่าหมาป่าเป็นคน ถ้าคนที่ตั้งใจจะยิงนั้นตายไปก่อนนานแล้ว ก็เป็นเรื่องขาดองค์ประกอบไปเสียทีเดียว ไม่เป็นความผิดฐานพยายามฆ่าคนตามมาตรา 80 หรือ 81 การไม่รู้ข้อเท็จจริงเช่นว่านี้ เป็นคนละเรื่องกับการไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด

องค์ประกอบของความผิดพึงสังเกตได้จากบทกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ เช่นความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา 334 คือ (1) เอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมไป (2) โดยเจตนาทุจริต ทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมเป็นองค์ประกอบของความผิด ถ้าเอาทรัพย์ของตนเองไป ย่อมไม่มีความผิดฐานลักทรัพย์ ฉะนั้น ถ้า ก.เอาทรัพย์ของ ข.ไป แต่ไม่รู้ว่าเป็นของ ข. เข้าใจว่าเป็นทรัพย์ของ ก.เอง ก.ไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่า ก.เจตนาเอาทรัพย์ของผู้อื่นไปไม่ได้

เมื่อกล่าวถึงความไม่รู้ข้อเท็จจริง ก็ควรเข้าใจถึงความไม่รู้กฎหมาย (ignorance of law) ด้วย

มาตรา 64 บัญญัติว่า “บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าตามสภาพและพฤติการณ์ ผู้กระทำอาจจะไม่รู้กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่าผู้กระทำไม่รู้กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

คนที่ท่องเที่ยวไปเป็นแรมเดือน หรือเข้าป่าแล้วหลงป่าอยู่ ในระหว่างนั้นมีกฎหมายบัญญัติขึ้นใหม่ เขาอาจไม่มีทางรู้กฎหมายนั้นได้เลย ถ้าเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงการกระทำอันเป็นความผิดชนิดที่รัฐต้องการห้าม (mala prohibita) ด้วยแล้ว ยิ่งไม่รู้แน่ ถึงกระนั้นก็ดี ไม่เป็นเหตุให้บุคคลนั้นจะแก้ตัวเพื่อให้พ้นความรับผิดในทางอาญาได้ เพียงแต่ศาลอาจอนุญาตให้สืบพยานแสดงว่าตนไม่รู้กฎหมายนั้นได้ จะเป็นผลเพียงให้ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ได้เท่านั้น

ข.กระทำโดยพลาด

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 60 บัญญัติว่า “ผู้ใดเจตนาที่จะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลของการกระทำเกิดแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยพลาดไป ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำโดยเจตนาแก่บุคคล

ซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น แต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษหนักขึ้นเพราะฐานะของบุคคล หรือเพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับผู้ที่ได้รับผลร้าย มิให้นำกฎหมายนั้นมาใช้บังคับเพื่อลงโทษผู้กระทำให้หนักขึ้น”

ในที่นี้หมายถึงการกระทำโดยเจตนาอยู่แล้ว แต่กระทำพลาดไป เช่น ต่อย ก.แต่ต่อยไม่ถูก พลาดไปถูก ข. ดังนี้ กฎหมายให้ถือว่าเจตนาต่อย ข.

ถ้า ก.ตั้งใจจะต่อยลม แต่เหวี่ยงหมัดไปถูก ข. ไม่เข้าอยู่ในความหมายของมาตรานี้ จะถือว่า ก.มีเจตนาต่อยหรือทำร้าย ข.ไม่ได้

ฎีกาที่ 509/2502 แม้จำเลยจะคิดว่าตำรวจเป็นคนร้ายจัดห้อง แต่จำเลยมิได้เจตนาจะยิงคนร้าย เป็นแต่ยิงปืนไปเพื่อขู่ ไม่ประสงค์ให้ถูกใคร หากกระสุนไปถูกคร่าวจึงแลบไปถูกตำรวจ ถือว่าจำเลยไม่มีเจตนาฆ่าหรือทำร้ายตำรวจ

ฎีกาที่ 917/2530 จำเลยใช้ด้ามปืนตีศีรษะ ว. ตก แล้วกระสุนปืนลั่นไปถูก ด. ตาย และ ส. บาดเจ็บ จำเลยย่อมมีความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 295 แต่เมื่อข้อเท็จจริงฟังไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาใช้ปืนยิงเพื่อฆ่าหรือทำร้าย ว. กรณีจึงไม่ใช่เป็นการที่จำเลยมีเจตนากระทำต่อ ว. แต่ผลเกิดแก่ ด. และ ส. โดยพลาด จำเลยจึงไม่มีความผิดตามมาตรา 290, 295 ประกอบด้วยมาตรา 60 อย่งไรก็ตาม เมื่อการที่กระสุนปืนลั่นเป็นผลให้ ด. ตาย และ ส. รับผิดชอบต่อเจตนาเป็นเพราะความประมาทของจำเลยในการใช้ปืนตี ว. จำเลยจึงมีความผิดตามมาตรา 290, 390

ถ้าการกระทำได้กระทำโดยเจตนาต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลที่เกิดขึ้นพลาดไปเกิดแก่บุคคลอื่น เจตนาอันยังมีอยู่

ฎีกาที่ 1355/2503 จำเลยยิงปืนเข้าไปในกลุ่มคนซึ่งวิวาทกัน กระสุนพลาดไปถูกพลตำรวจซึ่งยืนอยู่กับกลุ่มที่วิวาทกันนั้นถึงแก่ความตาย แม้จำเลยไม่มีเจตนาฆ่าพลตำรวจนายนั้น เพราะเป็นเพื่อนกันก็ตาม ตามมาตรา 60 จำเลยก็หาพ้นจากความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาไม่

ฎีกาที่ 1917/2511 คนร้ายปล้นทรัพย์แล้วใช้ปืนยิงเจ้าทรัพย์ แต่กระสุนพลาดไปถูกพวกคนร้ายด้วยกันตาย คนร้ายมีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาด้วย

ฎีกาที่ 222/2513 ผู้เสียหายและพี่สาวจำเลยด่าทำทายเป็นทำร้ายกัน จำเลยถือปืนคุมเชิงอยู่ห่างผู้เสียหาย 3 วา แสดงว่าจำเลยเข้าร่วมเป็นฝ่ายกับพี่สาวในการทะเลาะวิวาทกับผู้เสียหาย และเป็นเชิงทำทายเป็น เมื่อผู้เสียหายชักเหล็กแหลมเข้าไปห่างจำเลย 2 วา จำเลยก็ยิงผู้เสียหาย

ดังนี้ ไม่เป็นการป้องกัน เมื่อกระสุนพลาดไปถูกผู้อื่นตาย จำเลยก็ต้องมีความผิดฐานฆ่าคนตาย โดยเจตนา

ฎีกาที่ 651/2513 การที่จำเลยจ้างนกปืนไว้แล้วจึงจะยิงด้วยเจตนาฆ่าคนคนหนึ่ง แต่เพื่อนของจำเลยปิดปากกระบอกปืนให้เฉไป กระสุนปืนลั่นออกพลาดไปถูกคนอื่นคนหนึ่งตาย ดังนี้ ถือว่ากระสุนที่ลั่นพลาดไปถูกคนตายเกิดจากการยิงของจำเลย ไม่ใช่อุบัติเหตุ เป็นการกระทำโดยพลาด

มีข้อควรสังเกต ดังต่อไปนี้

(1) ถ้ากระทำโดยเจตนาต่อบุคคลหนึ่ง และบุคคลนั้นได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นแล้ว

เจตนาต่อบุคคลนั้นยังมีอยู่ แต่ถ้าพลาดไปถูกบุคคลอื่นด้วย ก็ต้องถือว่าได้เจตนากระทำต่อบุคคลที่ได้รับผลร้ายอีกคนหนึ่ง

ฎีกาที่ 1307-1308/2513 ใช้ปืนยิงผู้เสียหายเพราะมีสาเหตุโกรธเคืองกัน กระสุนปืนถูกผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บสาหัส และพลาดไปถูกผู้ตายซึ่งยืนอยู่กับผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ผู้ยิงมีความผิดฐานพยายามฆ่าผู้เสียหาย และฐานฆ่าผู้ตายโดยเจตนา

ฎีกาที่ 185/2515 จำเลยยิงผู้ตาย กระสุนถูกผู้ตาย แต่ได้ถูกน่องของผู้อื่นซึ่งอยู่ที่นั่นด้วย ดังนี้ นอกจากจำเลยมีความผิดฐานฆ่าผู้ตายโดยเจตนาแล้ว ยังมีความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นด้วย

ฎีกาที่ 2658/2515 จำเลยใช้ปืนยิงผู้เสียหาย 3 นัดด้วยเจตนาฆ่า นัดแรกไม่ถูกผู้ใด นัดที่สองกระสุนพลาดไปถูกเด็กตาย และนัดที่สามไม่ถูกผู้ใด ดังนี้ จำเลยกระทำผิดกรรมเดียว ละเมิดกฎหมายหลายบท คือมาตรา 288, 80 (พยายามฆ่า) บทหนึ่ง และมาตรา 288, 60 (ฆ่าคนโดยพลาด) อีกบทหนึ่ง

การกระทำโดยพลาดนี้ มีเจตนากระทำต่อบุคคลหนึ่งอยู่แล้ว หากแต่พลาดไปถูกอีกบุคคลหนึ่ง กฎหมายให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาต่อบุคคลหลังนี้เท่านั้น ฉะนั้น การที่โจทก์บรรยายฟ้องคลาดเคลื่อนไป เช่น

โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยใช้ปืนยิงนายทองหล่อโดยเจตนาฆ่า แต่นายทองหลอรู้ตัวและหลบบังนายบุญรอด กระสุนจึงพลาดไปถูกนายบุญรอดตาย แต่ทางพิชารณาได้ความว่า จำเลยมิได้มีเจตนาฆ่านายทองหล่อ แต่มีเจตนาฆ่านายบุญรอด กรณีเช่นนี้ถือไม่ได้ว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในทางพิชารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงที่กล่าวในฟ้อง อันเป็นเหตุให้ศาลต้องยกฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 (ฎีกาที่ 1182/2512)

ฟ้องว่าจำเลยใช้ปืนลูกซองยาวตีผู้ตายได้รับอันตรายแก่กาย และยิงผู้ตายถึงแก่ความตาย โดยเจตนาฆ่า ขอให้ศาลลงโทษตามมาตรา 288, 295 ทางพิจารณาได้ความว่า จำเลยตีผู้ตายไม่ถึงกับได้รับอันตรายแก่กาย แล้ว ก.เข้าห้าม จำเลยจึงยิง ก.แต่กระสุนพลาดไปถูกผู้ตายถึงแก่ความตาย ดังนี้ ไม่ถือว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงที่กล่าวในฟ้อง การกระทำของจำเลยเป็นความผิด 2 กระทำ คือมาตรา 391 และมาตรา 288, 60 ไม่ใช่ 2บท (ฎีกาที่ 2223/2516)

(2) เจตนาที่กระทำต่อบุคคลหนึ่งมีแค่นั้นเพียงไร เมื่อพลาดไปถูกอีกบุคคลหนึ่งที่กฎหมายให้ถือว่าเจตนากระทำต่อบุคคลหลังนั้น ก็ต้องถือเจตนาครั้งแรก ถ้าเจตนาครั้งแรกเจตนาทำร้าย ก. แต่ทำร้ายพลาดไปถูก ข. ก็ต้องถือว่าเจตนาทำร้าย ข. ถ้าเจตนาฆ่า ก. แต่พลาดไปถูก ข. ก็ต้องถือว่าเจตนาฆ่า ข.

ฎีกาที่ 447/2510 จำเลยโต้เถียงกับภรรยา แล้วใช้ไม้ไผ่ขนาดโตกว่าหัวแม่มือเล็กน้อย ยาวประมาณ 1 วา ตีภรรยา แต่ตีหนักมือไป ทำให้พลาดไปถูกผู้ตายซึ่งภรรยาของจำเลยยืนเกาะหลังอยู่ถึงแก่ความตาย ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา

(3) การกระทำที่กฎหมายไม่ถือว่าเป็นความผิดหรือไม่เอาโทษ หรือเอาโทษน้อยลง เช่น เรื่องป้องกัน ถูกขู่โทสะ ถ้ากระทำพลาดไป ก็ต้องถือเอาการกระทำในเบื้องต้นว่าการกระทำนั้นเป็นการป้องกัน หรือถูกขู่โทสะหรือไม่

ตัวอย่างในเรื่องป้องกัน

ฎีกาที่ 1010/2510 โจทก์ร่วมกับพวกไปดื่มสุราที่ร้านจำเลย อ.พวกของโจทก์ร่วมสั่งสุราอีก แต่ภรรยาจำเลยบอกว่าสุราหมด เกิดโต้เถียงกัน โจทก์ร่วมลุกไปหยิบขวดสุราของจำเลยที่วางที่โต๊ะชงกาแฟออกมา ภรรยาจำเลยเข้าแย่ง โจทก์ร่วมทำร้ายร่างกายภรรยาจำเลย อ.บีบคอ จำเลยจนจำเลยหน้าแดงนอกแอน จำเลยใช้เหล็กเปิดขวดซึ่งบังเอิญคลื่นไปพบขณะนั้นเหวี่ยงไป 1 ทีในขณะที่ขลุมนกันพอดีถูกนัยน์ตาโจทก์ร่วมถึงตาบอด การกระทำเช่นนี้เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

ฎีกาที่ 205/2516 จำเลยกับผู้เสียหายไปบ้านงานบวชนาค จำเลยกับผู้ตายเกิดโต้เถียงกัน ผู้เสียหายจึงชวนจำเลยกลับ มาได้ประมาณ 10 เมตร ผู้ตายตามมาเรียกให้หยุด แล้วตะตอยจำเลย จำเลยล้มลง ลุกขึ้นก็ยังถูกเตะอีก เมื่อผู้ตายเตะ จำเลยก็ใช้มีดปลายแหลมที่ติดตัวแทงสวนไป กระทำอยู่เช่นนี้ 2-3 ครั้ง ระหว่างนั้นผู้เสียหายเข้าขวางเพื่อห้ามจึงถูกมีดได้รับ

บาดเจ็บ การที่ผู้เสียหายถูกแทงนั้น จำเลยไม่มีเจตนาแทงผู้เสียหายโดยตรง แม้ตามมาตรา 60 จะถือว่าจำเลยมีเจตนาแทงผู้เสียหายก็ดี แต่การกระทำของจำเลยเป็นผลสืบเนื่องมาจากจำเลยแทงผู้ตายเพื่อป้องกันสิทธิพอสมควรแก่เหตุ อันไม่เป็นความผิด แม้ผลของการกระทำอาจเกิดแก่ผู้เสียหายโดยพลาดไป ก็ต้องถือว่ากรกระทำโดยพลาดไปนั้นเป็นการป้องกันสิทธิของจำเลยพอสมควรแก่เหตุเช่นเดียวกัน จำเลยจึงไม่มีความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย

ตัวอย่างเรื่องป้องกันเกินกว่าเหตุ

ฎีกาที่ 784/2509 มีคนร้ายพยายามฆาตกรรมโรงเรียนซึ่งเก็บของมีค่าในเวลาที่จำเลยซึ่งเป็นภารโรงมีหน้าที่เฝ้าโรงเรียนไม่อยู่ ครั้นจำเลยมาคนร้ายหนีไป จำเลยติดตามไล่จับและใช้ปืนยิงคนร้ายโดยเจตนาป้องกันทรัพย์สินของโรงเรียน แต่กระสุนปืนไปถูกผู้เสียหายซึ่งเดินมาโดยบังเอิญ เป็นการกระทำโดยพลาดตามมาตรา 60 ไม่ใช่กระทำโดยประมาท แต่การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยเจตนาป้องกันทรัพย์สินที่เกินสมควรแก่เหตุ มีความผิดตามมาตรา 288, 80 ประกอบด้วยมาตรา 68, 69

ฎีกาที่ 892/2515 คนร้ายขึ้นไปจี้เอาเงินจากบุตรเขยกับบุตรสาวบนเรือ บุตรสาวร้องเรียกจำเลยให้ช่วย จำเลยไปช่วย เห็นบุตรสาวและบุตรเขยกำลังปล้ำกันอยู่กับคนร้ายในน้ำ จำเลยจึงใช้ปืนยิงไป กระสุนไปถูกบุตรเขยตาย วินิจฉัยว่า จำเลยใช้ปืนยิงคนร้ายในขณะที่ปล้ำกับบุตรเขยบุตรสาวในน้ำลึกถึงเอวเพื่อช่วยบุตรเขยบุตรสาวให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายที่กำลังมีอยู่ โดยจำเลยไม่รู้ว่าเป็นบุตรเขยบุตรสาวหรือคนร้าย และคนร้ายมีอาวุธอะไรหรือไม่ เพราะมีด เป็นการขาดการพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน เมื่อถูกกระสุนปืนที่จำเลยตั้งใจยิงคนร้ายพลาดไปถูกบุตรเขยตายเช่นนี้ การกระทำของจำเลยจึงเป็นความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา กระทำเพื่อป้องกันผู้อื่นเกินสมควรแก่เหตุ จำเลยมีความผิดตามมาตรา 288 ประกอบด้วยมาตรา 60, 69

ตัวอย่างในเรื่องถูกข่มขู่โทสะ

ฎีกาที่ 1682/2509 จำเลยถูกคนราว 10 คนกลุ่มมั่วชกต่อยจำเลยจึงชักปืนออกมา พวกที่กลุ่มมั่วผละหนีไป จำเลยยิงปืนไป 1 นัด กระสุนพลาดไปถูกผู้เสียหาย วินิจฉัยว่าจำเลยถูกข่มขู่แล้วจำเลยได้ยิงคนที่ข่มขู่ในขณะนั้น แต่เนื่องจากคนที่ข่มขู่ต่างวิ่งหนี กระสุนปืนจึงพลาดไปถูกผู้เสียหายเข้า จำเลยจึงมีความผิดตามมาตรา 60 แต่การกระทำของจำเลยเป็นผลสืบเนื่องมาจากจำเลยถูกข่มขู่โดยไม่เป็นธรรม และกระทำลงไปในขณะบันดาลโทสะ จำเลยจึงควรได้รับประโยชน์ตามมาตรา 72 จำเลยมีความผิดตามมาตรา 288, 80 ประกอบด้วยมาตรา 72

ความในตอนที่ห้าของมาตรา 60 ที่กล่าวว่า ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษหนักขึ้นเพราะฐานะของบุคคลหรือเพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับบุคคลที่ได้รับผลร้ายมิให้นำกฎหมายนั้นมาใช้บังคับเพื่อลงโทษผู้กระทำให้หนักขึ้น มีตัวอย่างดังนี้

ก.เจตนาฆ่า ข. ใช้ปืนยิง ข. แต่พลาด กระสุนไปถูกบิดาของตนเอง แม้ว่าตามกฎหมายจะต้องถือว่า ก. เจตนาฆ่าบิดาก็ตาม แต่ ก.จะต้องรับโทษหนักขึ้นตามมาตรา 289 (1) คือฆ่าบุพการี ดังนี้ เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษหนักขึ้นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำ คือ ก.กับบุคคลที่ได้รับผลร้ายคือบิดา จึงลงโทษ ก.ตามมาตรา 289 ไม่ได้ ต้องลงโทษตามมาตรา 288

ในกรณีที่ฆ่าเจ้าพนักงานหรือฆ่าผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามมาตรา 289 (2) (3) โดยกระทำพลาดไป คงต้องบังคับตามมาตรา 288 เช่นเดียวกัน เพราะมาตรา 289 (2) (3) เป็นกฎหมายที่ลงโทษหนักขึ้นเพราะฐานะของบุคคล

ถ้า ก.ไตร่ตรองไว้ก่อนแล้วไปลอบฆ่า ข.โดยใช้ดาบฟัน แต่ฟันพลาดไปถูก ค.ตาย หรือโจรปล้นทรัพย์ยิงพวกเจ้าทรัพย์ แต่พลาดไปถูกพวกโจรด้วยกันตาย คงลงโทษได้ตามมาตรา 289 (4) และมาตรา 289 (6)

ฎีกาที่ 370/2527 จำเลยมีปากเสียงชกต่อยกับ ค. จำเลยสู้ไม่ได้ และกลับไปก่อน ต่อมาอีก 30 นาที ค. ซึ่งจักรยานกลับบ้าน มี ป. นั่งซ้อนท้ายไปด้วย จำเลยนั่งซุ่มอยู่ในป่าข้างทางใช้ปืนที่ถือติดมือมายิง ค. แต่พลาดไปถูก ป. ตาย ดังนี้ เป็นการกระทำโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ผิดตามมาตรา 289 (4) ประกอบด้วยมาตรา 60

แดงเจตนาทำร้ายบิดา ฟันบิดาแต่พลาดไปถูกด้าบาดเจ็บ แแดงผิดฐานทำร้ายร่างกายบุคคลธรรมดาตามมาตรา 295 ไม่เป็นเหตุจรรยาตามมาตรา 296 ถ้าแดงเจตนาฆ่าบิดา ใช้ปืนยิงแต่กระสุนพลาดไม่ถูกบิดา กระสุนเฉียดด้าไป แแดงผิดฐานพยายามฆ่าบิดาตามมาตรา 289, 80 ถ้ากระสุนไปถูกด้าได้รับอันตราย แแดงย่อมมีความผิดฐานพยายามฆ่าด้า แต่แดงจะมีความผิดฐานพยายามฆ่าบิดาตามมาตรา 289 ด้วยหรือไม่ หรือแดงเจตนาฆ่าบิดา ใช้ปืนยิงแต่พลาดไปถูกมารดา แแดงจะต้องรับผิดตามมาตรา 289 หรือไม่ ปัญหาเหล่านี้ต้องวินิจฉัยโดยอาศัยหลักมาตรา 60 ทั้งสิ้น

ตามตัวอย่างทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องความผิดต่อชีวิตหรือร่างกาย ถ้าเป็นความผิดอันเกี่ยวกับทรัพย์แล้ว มีความเห็นบางส่วนว่าจะนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 60 มาใช้บังคับไม่ได้ เพราะตัวบทเขียนว่าเจตนากระทำต่อบุคคล ก็ต้องหมายความว่า

กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเท่านั้น ไม่รวมถึงกระทำต่อทรัพย์สินของบุคคลด้วย ก. ขวาง
ศีรษะ ข. พลาดไปถูกศีรษะ ค. อย่างนี้ต้องถือว่า ก. เจตนาขวางศีรษะ ค. แต่ถ้า ก. ขวางรถยนต์
ของ ข. แต่พลาดไปถูกรถยนต์ของ ค. เหตุใดจึงถือไม่ได้ว่า ก. เจตนาขวางรถยนต์ของ ค. อัน
ที่จริงความในมาตรา 60 เมื่อนำมาใช้กับการกระทำความผิดโดยเจตนาแล้ว ก็ควรหมายความว่าผู้ใด
เจตนากระทำ (ความผิด) ต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลของการกระทำ (ความผิด) นั้นไปเกิดแก่อีก
บุคคลหนึ่งโดยพลาดไป การกระทำความผิดนั้นอาจเป็นความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายหรือ
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือความผิดอื่นก็ได้ อันหนึ่งให้สังเกตความในมาตรา 71 ที่ว่าถึงการกระทำที่สามมีการกระทำ
ต่อภริยา หรือภริยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษนั้น ไม่ได้หมายความว่าถึงการกระทำ
ต่อเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเลย หากแต่เป็นเรื่องความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งสิ้น (มาตรา 334
ถึงมาตรา 336 วรรคแรก และมาตรา 341 ถึงมาตรา 364) ความในวรรคสองของมาตรานี้ก็
ใช้ถ้อยคำอย่างเดียวกันว่า ถ้าเป็นการกระทำที่บุพการีกระทำต่อผู้สืบสันดาน ผู้สืบสันดานกระทำ
ต่อบุพการี หรือพี่หรือน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกระทำต่อกัน คำว่ากระทำในที่นี้ คือกระทำ
ความผิดตามที่ระบุไว้ หากใช่เป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายไม่

ข้อที่ควรระวังก็คือ การกระทำโดยพลาดนี้ต้องถือเจตนาเดิมเป็นหลัก ใช้ก่อนเห็นขวางคน
แต่พลาดไปถูกทรัพย์สินของเขาเสียหาย หรือขวางกระจกประตูร้านของผู้อื่น แต่ไปถูกศีรษะคน
เช่นนี้จะนำบทบัญญัติของมาตรา 60 มาใช้บังคับไม่ได้ แต่ถ้าเจตนาขวางรถยนต์ของ ก. ให้เสียหาย
แต่ขวางพลาดไปถูกรถของ ข. เสียหาย เช่นนี้ ย่อมนำมาตรา 60 มาใช้บังคับได้

ก. กระทำโดยสำคัญผิด

ความสำคัญผิด (mistake) เกี่ยวกับเจตนามีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 61 ว่า
“ผู้ใดเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ได้กระทำต่อบุคคลหนึ่งโดยสำคัญผิด ผู้นั้นจะยกเอา
ความสำคัญผิดเป็นข้อแก้ตัวว่ามีได้กระทำโดยเจตนาหาได้ไม่”

ตัวอย่าง ก. เจตนาตีศีรษะ ข. เห็น ค. เดินมาสำคัญผิดว่าเป็น ข. จึงตีศีรษะ ค. ดังนี้
กฎหมายไม่ยอมให้ ก. อ้างความสำคัญผิดขึ้นเป็นข้อแก้ตัว ต้องถือว่า ก. ได้กระทำโดยเจตนา

แดงเจตนาจะลักทรัพย์สินของดำ แต่สำคัญผิดว่าทรัพย์สินของเขียวเป็นทรัพย์สินของดำ จึงลัก
ทรัพย์สินนั้นไป หรือ

สาเจตนาจะวางเพลิงเผาบ้านสี เข้าใจว่าบ้านของแดงเป็นบ้านสี จึงเผาบ้านนั้น หรือ

เดือนเจตนาจะทุบรถยนต์ของดาวให้เสียหาย เห็นรถยนต์จอดอยู่ เป็นรถยนต์ของดิน
เดือนสำคัญผิดว่าเป็นรถยนต์ของดาว จึงทุบรถยนต์คันนั้นเสียหาย

เหล่านี้ จะยกความสำคัญผิดเป็นข้อแก้ตัวว่าตนมิได้กระทำโดยเจตนาไม่ได้ทั้งสิ้น

จากความหมายของมาตรานี้ต้องเริ่มที่ว่ามิเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่งอยู่แล้ว แต่ได้กระทำต่อบุคคลอีกคนหนึ่งโดยสำคัญผิด ถ้าเริ่มด้วยมิเจตนาเป็นอย่างอื่น ก็ไม่อยู่ในบังคับของมาตรานี้เลย เช่น เจตนาจะยิงวัตถุ แต่ยิงคน โดยสำคัญผิดว่าคนคือวัตถุ หรือแทงคนโดยสำคัญว่าเป็นผี หรือเจตนาจะกระทำต่อบุคคล แต่ไปกระทำต่อวัตถุ เช่นเจตนาตีศีรษะคน แต่ไปตีเอาตอไม้โดยสำคัญผิดว่าตอไม้คือศีรษะคน

ฎีกาที่ 509/2502 แม้จำเลยจะคิดว่าพลตำรวจ ม.เป็นคนร้ายจัดห้อง แต่จำเลยมิได้เจตนาจะยิงคนร้าย จำเลยเพียงแต่ยิงชู่โดยไม่เห็นตัว และได้ยิงต่ำไม่ประสงค์ให้ถูกใคร หากบังเอิญกระสุนไปถูกไม้คร่าวจึงแลลไปถูกพลตำรวจ ม. เข้า ถือว่าจำเลยไม่มีเจตนาฆ่าหรือแม้เจตนาจะทำร้าย ม.

ฎีกาที่ 2840/2515 ขณะเกิดเหตุเป็นเวลากลางคืน ผู้เสียหายได้กระโดดลงจากเรือนจำเลย จำเลยสงสัยว่าเป็นคนร้ายที่เข้ามาขโมยสัตว์เลี้ยงที่ได้ถนบ้าน จึงยิงชู่ไป 1 นัด ดังนี้ ไม่ถือว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหาย

ฎีกาทิ้งสองเรื่องข้างต้น เจตนาของจำเลยคือยิงชู่ ไม่ได้เจตนายิงผู้เสียหาย จึงบังคับตามมาตรา 61 ไม่ได้

เขี้ยวเจตนาฆ่าขาว เห็นเหลืองเดินมา เขี้ยวสำคัญผิดว่าเหลืองเป็นขาว จึงฆ่าเหลือง ดังนี้ เขี้ยวแก้ตัวไม่ได้ว่าไม่มีเจตนาฆ่า ถ้าบังเอิญเหลืองเป็นบิดาของเขี้ยว เขี้ยวควรมีความผิดรับโทษตามมาตรา 288 หรือ 289

มาตรา 62 วรรคท้าย บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษหนักขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริงใด บุคคลนั้นจะต้องรู้ข้อเท็จจริงนั้น”

แม้ว่าเหลืองเป็นบุพการี ซึ่งมาตรา 289 บัญญัติว่าผู้ฆ่าบุพการีต้องระวางโทษหนักกว่าผู้ฆ่าคนธรรมดาตามมาตรา 288 แต่เนื่องจากเขี้ยวไม่รู้ข้อเท็จจริงที่ว่าเหลืองเป็นบิดาของตน เขี้ยวคงต้องรับโทษตามมาตรา 288

ดำเจตนาฆ่ามารดา เห็นหญิงคนหนึ่งเดินมา สำคัญผิดว่าหญิงคนนั้นคือมารดาจึงฆ่าหญิงนั้น ความจริงหญิงนั้นหาใช่มารดาของดำไม่ ดำคงมีความผิดตามมาตรา 288 เป็นความผิดตามมาตรา 289 ไม่ได้ เพราะผู้ถูกฆ่าไม่ใช่บุพการีของดำ ขาดองค์ประกอบที่จะเป็นผิดตามมาตรา 289

คำเจตนาฆ่าพ่อ เห็นปู่เดินมาสำคัญผิดว่าเป็นพ่อจึงฆ่าปู่ มีปัญหาว่าจะลงโทษตาม มาตรา 289 ได้หรือไม่ คงมีหลักวินิจฉัยโดยอาศัยบทกฎหมายดังกล่าวข้างต้น

ถ้าบุคคลจะต้องรับโทษหนักขึ้นในกรณีอื่นนอกจากมาตรา 62 วรรคท้าย ก็ลงโทษหนักได้

ฎีกาที่ 1906/2528 จำเลยโกรธพวกที่รุมทำร้ายจำเลย ตั้งใจจะไปฆ่าล้างแค้น เมื่อพบผู้ตาย จำเลยเข้าใจว่าเป็นพวกที่รุมทำร้ายตนจึงใช้ปืนยิงผู้ตายทันที ดังนี้ เป็นการฆ่าผู้ตาย โดยไตร่ตรองไว้ก่อน

ฎีกาที่ 90/2531 จำเลยให้พวกมาร้องเรียก พ. ให้ออกมาจากบ้าน โดยจำเลยแอบซุ่มยิง บังเอิญผู้ตายลุกขึ้นมาลงบันไดเพื่อจะไปถ่ายปัสสาวะ แล้วถูกจำเลยยิงโดยสำคัญว่าเป็น พ. การกระทำของจำเลยเป็นการฆ่าผู้ตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อน

มาตรา 61 เป็นเรื่องกฎหมายไม่ยอมให้แก้ตัวว่าไม่ได้กระทำโดยเจตนาเพราะสำคัญผิด เพราะฉะนั้น แม้ว่าฟ้องจะกล่าวว่าร่าเจตนากระทำโดยสำคัญผิด แต่ทางพิจารณาได้ความว่าร่าเจตนากระทำไปโดยมิได้สำคัญผิด ก็ไม่ถือว่าข้อเท็จจริงต่างฟ้องอันเป็นสาระสำคัญ

ฎีกาที่ 837/2503 โจทก์ฟ้องว่าร่าเจตนาจะฆ่านายรอด แต่มาฆ่านายอ่อนเพราะสำคัญผิดว่านายอ่อนคือนายรอด แม้ทางพิจารณาได้ความว่าร่าเจตนาไม่ได้ฆ่าเพราะสำคัญผิดก็ลงโทษได้ เพราะไม่ใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญต่างกับฟ้อง ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญอยู่ที่ว่าร่าเจตนาได้ฆ่านายรอดหรือไม่ ส่วนจะฆ่าโดยสำคัญผิดหรือไม่สำคัญผิดนั้นเป็นเพียงเหตุประกอบแห่งการฆ่าเท่านั้น

ถ้ากลับกัน ฟ้องว่าร่าเจตนาฆ่านายอ่อนโดยเจตนา ทางพิจารณาได้ความว่าร่าเจตนาฆ่านายรอด แต่มาฆ่านายอ่อนเพราะสำคัญผิด จะถือว่าข้อเท็จจริงต่างกับฟ้องในสาระสำคัญหรือไม่ คงมีหลักวินิจฉัยทำนองเดียวกับฎีกาข้างต้น

ควรสังเกตว่ามาตรา 61 และมาตรา 62 เป็นเรื่องความสำคัญผิด แต่ความสำคัญผิดนั้นต่างกัน กล่าวคือ ความสำคัญผิดตามมาตรา 61 เป็นเรื่องสำคัญผิดในตัวบุคคล ซึ่งจะแก้ตัวว่าไม่ได้กระทำโดยเจตนาไม่ได้ ส่วนความสำคัญผิดตามมาตรา 62 เป็นความสำคัญผิดในข้อเท็จจริงซึ่งทำให้การกระทำไม่เป็นความผิด หรือทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง ความสำคัญผิดตามมาตรา 62 จึงเป็นข้อแก้ตัวได้

มาตรา 62 วรรคแรก ความว่า “ข้อเท็จจริงใดถ้ามีอยู่จริง จะทำให้การกระทำไม่เป็นความผิด หรือทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง แม้ข้อเท็จจริงนั้นจะไม่มีอยู่จริง

แต่ผู้กระทำสำคัญผิดว่ามีอยู่จริง ผู้กระทำย่อมไม่มีความผิด หรือได้รับยกเว้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง แล้วแต่กรณี"

การกระทำบางอย่างไม่เป็นความผิด เช่น การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 68) การกระทำบางอย่างไม่ต้องรับโทษ เช่นกระทำด้วยความจำเป็น (มาตรา 67) การกระทำบางอย่างศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ เช่นป้องกันเกินกว่าเหตุ (มาตรา 69)

ตั้งข้อเท็จจริงเป็นข้อสมมุติขึ้นอย่าง que ผู้กระทำสำคัญผิด ถ้าตามข้อเท็จจริงที่สมมุติขึ้นนั้น การกระทำไม่เป็นความผิด หรือผู้กระทำไม่ต้องรับโทษหรือจะได้รับโทษน้อยลงหรือไม่ แม้ข้อเท็จจริงจะมีได้มีอยู่จริงตามนั้น ผู้กระทำก็จะได้รับผลจากกฎหมายอย่างเดียวกับข้อเท็จจริงอย่างที่สำคัญผิด

ตัวอย่าง จำเลยเป็นลูกเลี้ยงผู้ตาย อยู่เรือนเดียวกับผู้ตาย คืนเกิดเหตุจำเลยนอนเฝ้าเรือนอยู่คนเดียวที่ระเบียง ส่วนผู้ตายไปเที่ยว ประมาณ 4 น. มีคนจะขึ้นมาบนเรือน จำเลยได้ร้องถามไปคนนั้นไม่ตอบ จำเลยสำคัญว่าเป็นคนร้ายจะขึ้นมาลักทรัพย์บนเรือน จึงตีไป 2-3 ที คนนั้นตกบันไดไป เอาตะเกียงมาส่องดูจึงรู้ว่าเป็นนายทองบิดาเลี้ยง ซึ่งเป็นที่รักของจำเลย จำเลยว่าถ้ารู้เป็นนายทองก็จะไม่ตี ดังนี้ เป็นการสำคัญผิดในข้อเท็จจริง และเป็นการป้องกันตัวและทรัพย์สมควรแก่เหตุ ศาลตัดสินยกฟ้อง (ฎีกาที่ 710/2500)

เจ้าของบ้านทราบข่าวว่าจะมีคนร้ายมาปล้นบ้าน เจ้าของบ้านไปต่างจังหวัด จึงให้จำเลยและบุตรชายนอนเฝ้าที่ได้ฤกษ์เรือน ห้างลานนวดข้าวประมาณ 5 ไร่ เวลา 5.00 น. ยังมีดสนิท ผู้ตายกับพวกรวม 3 คนพากระบือลากเลื่อนมาที่บ้านนั้น ผู้ตายไปที่ประตูรั้วหลังบ้านแถวลานนวดข้าว ขณะนั้นเสียงสุนัขเห่าดังลั่นไปหมด จำเลยตกใจตื่นขึ้นได้ยินบุตรเจ้าของบ้านร้องว่า ขโมย จึงใช้ปืนยิงไปยังผู้ตายโดยมีความรู้สึกในขณะยิงว่ามีคนร้ายมาที่ประตูรั้ว เข้ามาจะปล้นบ้าน ปล้นข้าวฟ่อนของเจ้าของบ้าน พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ ถ้าผู้ตาย และพวกเป็นคนร้ายจริงย่อมฟังได้ว่ามีภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายได้เกิดขึ้นได้มีขึ้นแล้ว และภัยอันตรายนั้นใกล้จะถึงทรัพย์หรือใกล้จะถึงตัวจำเลยแล้ว เพราะคนร้ายได้มาถึงประตูรั้วบ้านและเข้ามาในบ้าน ฉะนั้น การที่จำเลยใช้ปืนยิงไปที่ผู้ตายซึ่งจำเลยสำคัญผิดคิดว่าเป็นคนร้าย เช่นนี้ ฟังได้ว่าจำเลยกระทำไปเพื่อป้องกันสิทธิ ป้องกันตัวจำเลย และเพื่อป้องกันทรัพย์ให้เจ้าของบ้าน การวินิจฉัยกรณีสำคัญผิดจำต้องอาศัยมาตรา 62 วรรคแรก ซึ่งในคดีนี้ก็ตั้งถือว่ามีคนร้ายมาปล้นบ้าน ปล้นข้าวฟ่อน และจะทำร้ายตัวจำเลยด้วย จำเลยใช้ปืนยิงไปเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ จึงไม่มีความผิดตามมาตรา 68 (ฎีกาที่ 261/2511)

จำเลยเป็นสามีนอนอยู่ชั้นบน ภรรยาอนอนอยู่ชั้นล่าง ต่างหลับกันแล้วมีเสียงสุนัขเห่า ภรรยาตื่นไปแอบฝ่าลำแพนดูคนร้ายที่ห้องนอนของจำเลยซึ่งมืด จำเลยตื่นไปเห็นคนยืนอยู่ที่ฝ่าลำแพน เข้าใจว่าเป็นคนร้าย จึงหยิบมีดที่วางอยู่ใกล้ ๆ พ้นไป 1 ที่ ภรรยาถึงแก่ความตาย ดังนี้ ถือได้ว่าเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึงตามมาตรา 68 แล้ว จึงมีสิทธิป้องกันได้ ไม่ต้องพุดจาใต้ถุน หรือ รอให้ผู้นั้นแสดงกิริยาว่าจะเข้ามาประทุษร้ายก่อน และจำเลยไม่รู้ว่าคนที่เข้าใจว่าเป็นคนร้ายนั้น จะมีอาวุธร้ายแรงหรือไม่ จำเลยพ้นไปที่เดียวเป็นการพอสมควรแก่เหตุ ยังไม่พอถือว่าการกระทำของจำเลยเกิดขึ้นด้วยความสำคัญผิดในข้อเท็จจริงโดยประมาท ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 62 วรรคสอง ตัดสินให้ยกฟ้อง (ฎีกาที่ 51/2512)

ตำรวจมีหมายค้นและหมายจับไปจับจำเลย เมื่อประมาณ 24 น. ได้ปีนเรือนและรื้อ ฝาเรือนส่องไฟฉายเข้าไปในเรือน บุตรภรรยาจำเลยร้องเรียกให้ช่วยว่าโจรปล้น จำเลยได้ใช้ปืนยิงตำรวจไปเพราะสำคัญผิดคิดว่าเป็นโจรจะมาปล้นบ้านจำเลย เพราะจำเลยเคยถูกปล้นโดย คนร้ายปลอมเป็นตำรวจมาแล้ว ความสำคัญผิดของจำเลยต้องด้วยมาตรา 62 วรรคแรก ภยันตราย ที่เกิดจากความสำคัญผิดนี้เป็นภยันตรายที่ร้ายแรงเกี่ยวกับการปล้นทรัพย์ในเวลาวิกาล และใน ชนบทที่เปลี่ยว เป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง การที่จำเลยใช้ปืนยิงไป จึงมีลักษณะเป็นการป้องกัน สิทธิของตนและของผู้อื่นให้พ้นจากภยันตรายอันเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดกฎหมายพอ สมควรแก่เหตุ เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจึงไม่มีความผิดตามมาตรา 68 (ฎีกา ที่ 155/2512)

จำเลยตีผู้ตายที่ชายหัวบันไดหลังบ้านจำเลย ขณะผู้ตายวิ่งออกมาจากห้องนอนจำเลย หลังจากภรรยาจำเลยร้องขึ้นแล้ว ผู้ตายได้บุกรุกเข้าไปในห้องนอนยามวิกาลอันเป็นการละเมิด กฎหมาย ทำให้จำเลยสำคัญผิดคิดว่าผู้ตายเป็นขโมย หรือคนร้ายเข้าไปทำการประทุษร้ายต่อ ทรัพย์หรือร่างกายภรรยาจำเลย การที่จำเลยใช้ปืนยิงซึ่งโดยสภาพไม่ใช่อาวุธร้ายแรงตีผู้ตายไป ในขณะที่นั้นเพียงที่เดียวโดยไม่เจาะจงอันเป็นลักษณะพอสมควรแก่เหตุแล้ว ย่อมถือได้ว่าการ กระทำของจำเลยเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 68 ประกอบด้วยมาตรา 62 การกระทำของจำเลยไม่มีความผิด (ฎีกาที่ 253/2512)

จำเลยใช้ปืนยิงผู้ตายตาย เนื่องจากผู้ตายและพวกเข้าไปอยู่ใกล้ ๆ เรือนจำเลยในยามวิกาล โดยไม่กล่าวเล่าขานแก่จำเลยผู้เป็นเจ้าของบ้านถึงเหตุจำเป็นที่ต้องเข้ามา และกลับใช้ปืนยิง ขึ้นหลายนัด ดังนี้ ย่อมมีเหตุสมควรให้จำเลยสำคัญผิดคิดว่าผู้ตายและพวกเข้ามาโดยเจตนาประทุษ ร้ายต่อจำเลย จำต้องยิงไปเพื่อป้องกันตนและทรัพย์สินของจำเลย การกระทำของจำเลยจึง เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 68 ประกอบด้วยมาตรา 62(ฎีกาที่ 962/2512)

คืนเกิดเหตุ จำเลยผู้เดียวนอนเฝ้ากระบือและเครื่องสูบน้ำที่ห่างนาซึ่งสูงจากพื้นดินเพียง 2 คอกเศษในท้องที่มีการปล้นการลักกันเสมอ ตกใจตื่นโดยได้ยินเสียงก๊อกรกทางปลายเท้า เห็นเงาคนดำ ๆ ห่างวาเศษ เข้าใจว่าเป็นคนร้ายจะมาทำการปล้น จึงใช้ปืนยิงไป 1 นัดถูกผู้ร้ายตาย ตามพฤติการณ์ดังกล่าว การที่จำเลยยิงผู้ตายซึ่งเข้าใจผิดคิดว่าเป็นคนร้ายลงไปในขณะที่นั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุ จำเลยไม่มีความผิด (ฎีกาที่ 1708/2512)

ผู้ตายกับจำเลยเคยมีสาเหตุกันอยู่ ผู้ตายชอบทำตัวเป็นอันธพาล เคยพกปืนติดตัวเสมอ ทั้งเคยทำท่าจะไล่ยิงจำเลยมาครั้งหนึ่งแล้ว ครั้นคืนเกิดเหตุเมื่อผู้ตายเข้าใจว่าจำเลยแกล้งขำขำ ผู้ตาย ผู้ตายได้หันหลังกลับเข้าหาจำเลยในท่ามกลาง ๆ ห่างกัน 2 วา พร้อมกับเอามือล้วงกระเป๋า กางเกงทำท่าจะล้วงอะไรออกมา (ความจริงผู้ตายมิได้มีปืนพกอยู่ในกระเป๋ากางเกง) และพูดว่า “อ้ายเตี้ย มึงจะเอาอะไรกับกู มึงตายเสียเถิดอย่าอยู่เลย” ตรงที่เกิดเหตุมีแสงสว่างเพียงสลัว ๆ สะท้อนมาจากจอหน้าต่างนั้น จำเลยอายุ 17 ปี รูปร่างเล็กกว่าผู้ตาย พฤติการณ์เช่นนี้ย่อมมีเหตุอันสมควรที่ทำให้จำเลยสำคัญผิด เข้าใจว่าในกระเป๋าของผู้ตายมีปืนอยู่จริงและล้วงลงไปเพื่อยิงจำเลย นับว่ามีภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงตัวจำเลยแล้ว จำเลยจึงชอบที่จะใช้สิทธิกระทำเพื่อป้องกันตนได้ ดังนั้นการที่จำเลยใช้ปืนยิงผู้ตายเพื่อป้องกันตัวไปทันทีเพียง 1 นัดย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำการป้องกันชีวิตของตนพอสมควรแก่เหตุตามมาตรา 68 ประกอบด้วยมาตรา 62 วรรคแรก จำเลยไม่มีความผิด (ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 266/2514)

จำเลยได้ยินเสียงร้องทางฝั่งคลองตรงข้าม เข้าใจว่ามีเรื่องทะเลาะกัน จึงเดินลุยน้ำข้ามไปดู พอถึงก็ถูกคนตีที่แสงหน้าล้มลง เห็นคนตีวิ่งหนีไปทางเหนือ แล้วมีคนวิ่งมาจากทิศทางเหนืออีก ซึ่งจำเลยเข้าใจว่าเป็นคนร้ายจะเข้ามาทำร้ายจำเลย จำเลยจึงใช้ดาบฟันคนที่วิ่งเข้ามา 1 ที่ถูกศีรษะถึงแก่ความตาย กลับปรากฏว่าเป็นผู้ตายซึ่งเป็นญาติกัน ดังนี้ ถือได้ว่าจำเลยสำคัญผิดในข้อเท็จจริง กระทำการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1139/2515)

บริเวณแถบบ้านจำเลยมีโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก ที่เกิดเหตุเป็นหนองขังน้ำ ใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลาของจำเลย อยู่ในที่ดินที่จำเลยครอบครองและไม่ไกลจากเรือน ก่อนเกิดเหตุราว 10 วัน เครื่องสูบน้ำที่ขอบหนองหายไป คืนเกิดเหตุมืดมองไม่เห็นกันถนัด โจทก์กับพวกราว 20 คน ไปลักลอบหาปลาที่หนองน้ำดังกล่าว จำเลยกับพวกอีกคนหนึ่งเดินไปเจียบ ๆ เพื่อดูเหตุการณ์ เมื่อใกล้ที่เกิดเหตุจำเลยได้ยินเสียงคนลักลอบหาปลาจำนวนมากจึงยิงปืนขึ้น 1 นัด พวกหาปลาแตกตื่น หลายคนวิ่งมาทางจำเลย ไม่รู้ว่าใครเป็นใครและไม่รู้ว่าผู้ใดมีอาวุธติดมือมาบ้าง ทำให้จำเลยเข้าใจว่าพวกที่ลักลอบจับปลาซึ่งกำลังวิ่งมานั้นจะเข้ามาทำร้ายตน จึงใช้ปืนยิงสุม ๆ 1 นัดถูกโจทก์ แล้วยิงขึ้นฟ้า 1 นัด ถือว่าเป็นการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 2223/2515)

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างในกรณีข้อเท็จจริงใดถ้ามีอยู่จริงจะทำให้ผู้กระทำได้รับโทษน้อยลง

แม้ข้อเท็จจริงนั้นจะไม่มีอยู่จริง แต่ผู้กระทำสำคัญผิดว่ามีอยู่จริง ผู้กระทำย่อมได้รับโทษน้อยลง

จำเลยใช้ปืนยิงเด็กซึ่งมาส่งกบถึงแก่ความตาย โดยจำเลยสำคัญผิดคิดว่าเป็นคนร้าย จะฆ่าฆ่าพี่ของจำเลย ดังนี้ เหตุแห่งการป้องกันมีอยู่โดยจำเลยสำคัญผิดว่ามีคนร้ายจะฆ่าฆ่าพี่ แต่คนร้ายยังไม่ทันเข้ามาในรั้ว และจะเข้ามาจริงหรือไม่ก็ยังไม่แน่ จำเลยก็กำบังตัวเองอยู่ใน สระน้ำห่างรั้วประมาณ 7 วา พี่ของจำเลยก็อยู่ถึงในห้องเรือนห่างไกลออกไป ทั้งในที่นั้นก็มืด ซึ่งคนร้ายไม่เห็นจำเลยและพี่ ส่วนจำเลยเห็นคนร้าย แต่คนร้ายยังไม่มีกริยาอาการว่าจะทำอันตราย โดยวิธีใด การที่จำเลยใช้ปืนยิงไปถึงตาย จึงเป็นการกระทำโดยเจตนา แต่เป็นการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน จึงมีความผิดตามมาตรา 288, 69 ซึ่งศาลจะลงโทษ น้อยกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ (ฎีกาที่ 872/2510)

ก่อนเกิดเหตุจำเลยมีปากเสียงกับพวกของผู้ตายในบ้านอาหาร เมื่อออกจากบ้าน ผู้ตาย ออกจากป้อมตำรวจตรงมาที่พวกของผู้ตาย ขณะห่างจากจำเลยประมาณ 2 วา ผู้ตายทำของ ตก ก้มลงเก็บ ขณะนั้นจำเลยซึ่งมีอาการเมาสุราสำคัญผิดว่าผู้ตายจะทำร้ายตน จึงชักปืนยิง ผู้ตาย อันเป็นการเข้าใจเหตุการณ์เองโดยไม่มีเหตุสมควร และแม้จะถือว่าการสำคัญผิดเกิดขึ้นด้วยความประมาท การกระทำของจำเลยก็เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ จำเลยจึงมีความผิด ตามมาตรา 288 ประกอบด้วยมาตรา 68, 69 (ฎีกาที่ 717/2511)

มีคนร้ายขวางหลังคาบ้านจำเลย จนจำเลยต้องไปแจ้งความต่อตำรวจ คืบเกิดเหตุก็มี คนขวางหลังคาบ้านจำเลยอีก เมื่อตำรวจกับพวกเข้าไปภายในบริเวณสวนหลังบ้านจำเลย มิได้ ร้องบอกให้จำเลยทราบ ขณะเกิดเหตุเป็นเวลาเกือบ 22 น.อันเป็นเวลาค่อนข้างดึกมากแล้ว สำหรับชนบท จึงเป็นเหตุให้จำเลยเข้าใจผิดคิดว่าอาจเป็นคนร้ายที่ขวางบ้านและอาจเข้าประทุพฤติการ อันมิชอบต่อจำเลยโดยขวางหลังคาบ้านก่อนแล้วบุกรุกทำร้ายจำเลย จำเลยจึงใช้ปืนยิงถูกพวก ที่ไปกับตำรวจตาย และร้องบอกกล่าวว่ามีคนเข้าปล้น ดังนี้ วินิจฉัยว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกัน สิทธิของจำเลยให้พ้นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าจำเลยเพียงแต่ยิงขู่ก็น่าจะเป็นการเพียงพอที่จะ ทำให้คนที่เข้ามาเกรงกลัวและหลบหนีไป จำเลยกลับยิงเข้าไปใส่กลุ่มคนที่เดินเข้ามา การกระทำ ของจำเลยจึงเกินสมควรแก่เหตุ มีความผิดตามมาตรา 288 ประกอบด้วยมาตรา 62 วรรคแรก และมาตรา 69 (ฎีกาที่ 98/2512)

เวลาสองทุ่มจำเลยนั่งคุยอยู่บนเรือน ได้ยินเสียงคนสะดุดไม้ที่ได้ถนนเรือนซึ่งจำเลยใช้ เป็นที่เก็บยางพาราและรถจักรยานสองล้อ จำเลยจึงให้คนบนเรือนส่องไฟตะเกียงจากบนเรือน เพื่อจะดูคนร้าย ก็พอดีผู้เสียหายวิ่งออกมาจากทางใต้ถนนเรือนไปทางหน้าบ้าน จำเลยจึงวิ่งไล่ ตามผู้เสียหายออกไปนอกบ้าน ระหว่างที่ไล่กันไปนั้นจำเลยใช้มีดแทงผู้เสียหายที่หลังหลายที แล้วกวอดปล้ำล้มลง มีคนตามมากันได้ห้ามและแยกจากกัน วินิจฉัยว่า จำเลยสำคัญผิดว่าผู้เสียหาย

เป็นคนร้ายที่เข้าไปลักทรัพย์ของจำเลย และกำลังวิ่งหนีออกไป จำเลยชอบที่จะใช้สิทธิกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิของตนได้ แต่การที่จำเลยใช้มีดแทงผู้เสียหายถูกที่หลัง 4 แผล ที่ข้อศอก 1 แผล เมื่อวิ่งไล่ไปทันผู้เสียหาย โดยไม่ปรากฏว่าผู้เสียหายมีอาวุธหรือแสดงอาการขัดขืนต่อผู้จำเลย แต่อย่างใด การกระทำของจำเลยจึงเป็นการเกินกว่ากรณียุติแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ตามมาตรา 69 จำเลยมีความผิดตามมาตรา 295 ประกอบด้วยมาตรา 69 (ฎีกาที่ 683/2514)

กระบือของจำเลยถูกลักไปหลายครั้ง คงเหลืออยู่ตัวเดียว คืบเกิดเหตุประมาธ 19 น. ผู้ตายเดินผ่านหน้าบ้านจำเลยตามทางที่มีคนเดินประจำ จำเลยยิงผู้ตายเพราะเข้าใจ ผิดว่าเป็นคนร้ายมาลักกระบือ มีเหตุให้จำเลยต้องป้องกันทรัพย์ แต่ก็เป็นการกระทำเกิน กว่ากรณีที่ต้องกระทำเพื่อป้องกัน จำเลยมีความผิดตามมาตรา 288 ประกอบด้วยมาตรา 69 (ฎีกาที่ 2442/2527)

ตำรวจเข้าล้อมบ้านจำเลยเวลากลางคืน จึงมีเหตุผลที่จำเลยจะคิดว่าเป็นคนร้าย และกระทำการใด ๆ เพื่อป้องกันสิทธิของตนได้ตามมาตรา 68 แต่การที่จำเลยใช้ปืนยิงก่อน โดยไม่ดูให้ดีเสียก่อนว่าพวกที่มาล้อมบ้านเป็นคนร้ายจริงหรือไม่ จึงเป็นการใช้สิทธิป้องกัน เกินสมควรกว่าเหตุซึ่งมีผลให้ตำรวจคนหนึ่งถึงแก่ความตาย แต่ไม่ถือว่าผู้ตายเป็นเจ้าของพนักงาน คงผิดตามมาตรา 288 ประกอบด้วยมาตรา 69 (ฎีกาที่ 1971/2528)

ตอนที่ 3

กระทำโดยประมาท

บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญาเมื่อกระทำโดยประมาท ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น แฉงเดินไปชนถ้วยแก้วของเขี้ยวแตกเสียหายโดยประมาท ความผิดฐานทำให้เสียหายไม่มีบทบัญญัติว่ากระทำโดยประมาทเป็นความผิด ฉะนั้น แฉงคงต้องรับผิดชอบเฉพาะทางแพ่ง ไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา

บทบัญญัติที่ให้ผู้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทมีเฉพาะบางเรื่อง เช่น ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม มีบทบัญญัติถึงเจ้าพนักงานกระทำโดยประมาทให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขัง (มาตรา 205) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน มีบทบัญญัติว่าถึงการกระทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาท (มาตรา 225) และการกระทำความผิดในมาตรา 226 ถึง 237 เมื่อเป็นการกระทำโดยประมาท (มาตรา 239) ความผิดต่อชีวิต มีบทบัญญัติว่าถึงการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย (มาตรา 291) ความผิดต่อร่างกาย มีบทบัญญัติว่าถึงการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส (มาตรา 300) ความผิดต่อเสรีภาพ มีบทบัญญัติว่าถึงการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังหรือปราศจากเสรีภาพ (มาตรา 311) ความผิดลหุโทษ มีบทบัญญัติว่าถึงการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ (มาตรา 390)

ตัวอย่างมาตรา 205 - จำเลยคุมนักโทษให้ไปขุดไม้ กลางทางจำเลยปล่อยนักโทษไปโดยลำพัง นักโทษหนีไป (ฎีกาที่ 206/ 2465) จำเลยสองคนเป็นผู้คุมนักโทษไปทำงาน ตามข้อบังคับเรือนจำจะแยกกันควบคุมไม่ได้ จำเลยแยกกันควบคุม แล้วนักโทษคนหนึ่งหลบหนีไปจากการควบคุมของผู้คุมคนหนึ่ง จำเลยทั้งสองมีความผิด (ฎีกาที่ 604/2488)

ตัวอย่างมาตรา 225 - จุดเพลิงเผาไม้ที่ถางไว้ในสวนของจำเลยซึ่งอยู่ติดต่อกับสวนของผู้เสียหาย เพลิงไหม้สวนของจำเลยแล้วลุกลามไปไหม้ต้นยางพาราในสวนของผู้เสียหาย จุดเผาไม้ในสวนของจำเลยย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าเพลิงอาจลุกลามไปไหม้ต้นยางในสวนของผู้เสียหายได้ (ฎีกาที่ 1021/2500)

ตัวอย่างมาตรา 239 - ขายกล้วยบวชชีให้ 3 คน ซึ่งกินแล้วมีอาการอาเจียรและมีนเมาถึงกับสลบไป ได้รับความว่ามีสิ่งเบื้อเมาปนอยู่ (ฎีกาที่ 912/ 127)

ตัวอย่างมาตรา 291 - รถยนต์คันที่จำเลยขับมีห้ามล้อใช้การไม่ได้มานานแล้ว เมื่อแล่นขึ้นสะพานอันเป็นที่สูง เครื่องดับ รถถอยหลัง จำเลยมองทางท้ายรถไม่เห็นเพราะสิ่งของที่บรรทุกมาบังทัศนวิสัยสะพานเบี่ยงหัก พลัดตกลงในคลอง คนโดยสารตาย (ฎีกาที่ 323/2507)

ตัวอย่างมาตรา 300 - ปืนของจำเลยเป็นปืนแก๊ปชนิดทำเองที่ไม่มีความมั่นคงแข็งแรง จำเลยบรรจุแก๊ป ดินปืน กระสุนปืน ทั้งได้ขึ้นไกปืนไว้ด้วย จำเลยนำปืนไปยิงไว้ที่ฝาห้องใกล้ประตูเข้าออก ต่อมาจำเลยปิดประตูห้องโดยแรง ปืนล้มกระแทกพื้น กระสุนลั่นถูกผู้เสียหายซึ่งอยู่ใกล้เคียงบริเวณนั้นได้รับอันตรายสาหัส (ฎีกาที่ 779/2510)

ตัวอย่างมาตรา 311 - ปลัดอำเภอเกอ๊กกั้งผู้ต้องหาเกินกำหนดเวลาที่กฎหมายอนุญาต (ฎีกาที่ 411/2464)

ตัวอย่างมาตรา 390 - ขับขี่รถจักรยานโดยประมาทชนคนเดินถนนล้มศีรษะแตก

การกระทำตามมาตราต่าง ๆ ที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้น เป็นการกระทำโดยประมาท อย่างไรก็ตาม จะเรียกได้ว่าเป็นการกระทำโดยประมาท มาตรา 59 วรรคสี่อธิบายว่า “กระทำโดยประมาท ได้แก่กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้น จักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่”

ถ้าการกระทำใดได้กระทำลงโดยเจตนาแล้ว การกระทำนั้นไม่ใช้การกระทำโดยประมาท เช่น แดงเจตนาทำร้ายดำ ขับรถชนดำ รถทับดำตาย การกระทำของแดงไม่ใช่การกระทำโดยประมาท

การกระทำที่ได้กระทำลงโดยไม่เจตนาอาจเป็นการกระทำโดยประมาทหรือไม่ก็ได้ แดงไม่มีเจตนาทำร้ายดำ แดงขับรถไปตามปกติ จำต้องการฆ่าตัวตายจึงพุ่งตัวไปให้รถชนตาย จะถือว่าดำตายเพราะการกระทำโดยประมาทของแดงไม่ได้

ดังนั้นการกระทำจะเป็นประมาทหรือไม่ นอกจากต้องเป็นการกระทำที่มิใช่โดยเจตนาแล้ว ยังต้องเป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้น จักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่

การกระทำโดยประมาท ยังมีข้อที่ต้องพิจารณาในกรณีที่ผู้กระทำไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดตามมาตรา 59 วรรคสามอย่างหนึ่ง ในกรณีที่สำคัญผิดในข้อเท็จจริงตามมาตรา 62 วรรคแรกอีกอย่างหนึ่ง ถ้าการไม่รู้ข้อเท็จจริงหรือความสำคัญผิดนั้นได้เกิดขึ้นด้วยความประมาทของผู้กระทำผิด มาตรา 62 วรรคสองบัญญัติให้ผู้กระทำ

รับผิดชอบกระทำโดยประมาทในกรณีที่ถูกหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าการกระทำนั้น ผู้กระทำจะต้องรับโทษแม้กระทำโดยประมาท

(ก) ตัวอย่างความไม่รู้ข้อเท็จจริง - ใช้ปืนยิงคนโดยเข้าใจว่าเป็นหมูป่า (ฎีกาที่ 259/2454) คนเป็นองค์ประกอบของความผิด เมื่อผู้ยิงไม่รู้ว่าเป็นคนก็แก้ตัวได้ว่าไม่มีเจตนาฆ่าคน แต่ถ้าความไม่รู้ข้อเท็จจริงนี้ได้เกิดขึ้นด้วยความประมาท ผู้ยิงก็ต้องรับผิดชอบทำให้คนตายโดยประมาท เช่น หลายนคนไปยิงกวางในป่า ผู้ตายไปอยู่ที่ซุ่มไม้คนละด้าน ซุ่มที่บวมองไม่เห็นตัวกัน จำเลยเห็นต้นไม้ไหว ๆ และเห็นคำ ๆ เข้าใจเอาเองว่าเป็นกวางจึงยิงไป เผอิญถูกผู้ตาย (ฎีกาที่ 73/2458) หรือจำเลยไปในป่า เห็นผู้ตายซึ่งแต่งตัวด้วยผ้าสีคำเป็นหมี่ จึงยิงไปถูกผู้ตายเพราะหย่อนความพิจารณา (ฎีกาที่ 922/2475) หรือเห็นต้นไม้ในไร่ไหว ๆ เข้าใจว่าเป็นเนื้อ จึงใช้ปืนยิงถูกคนตาย (ฎีกาที่ 969/2475)

(ข) ตัวอย่างของความสำคัญผิด - เหตุเกิดเวลา 20 น. สามีนอนอยู่ชั้นบน ภริยานอนอยู่ชั้นล่างของเรือน ต่างหลับกันแล้ว มีเสียงสุนัขเห่า ภริยาตื่นขึ้นไปแอบฝาล่าแพนดูคนร้ายที่ห้องนอนของสามีซึ่งมืด สามีตื่นไปเห็นคนยืนอยู่ที่ฝาล่าแพน เข้าใจว่าเป็นคนร้ายจึงหยิบมีดที่วางอยู่ใกล้ ๆ ฟันไป 1 ที่ถูกภริยาตาย ดังนี้ ถ้าข้อเท็จจริงตามที่สามีสำคัญผิดมีอยู่จริง การกระทำของสามีย่อมเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 68 ไม่เป็นความผิด (ฎีกาที่ 51/2512) แต่ถ้าความสำคัญผิดของสามีได้เกิดขึ้นด้วยความประมาทของสามี เช่นขณะนั้นเป็นเวลากลางวัน สามีมีโอกาสที่จะพิจารณาพิจารณาว่าเป็นใคร เป็นคนร้ายหรือมิใช่ แต่สามีไม่ระวังได้ฟันไปทันที เนื่องจากความประมาทเช่นนี้สามีจึงต้องรับผิดชอบกระทำโดยประมาท เพราะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าการกระทำนั้นผู้กระทำจะต้องรับโทษแม้กระทำโดยประมาท คือมาตรา 291 ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำโดยประมาทและการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษ ๖ ลว”

ในกรณีที่ข้อเท็จจริงใดถ้ามีอยู่จริงจะทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ เช่นกระทำผิดด้วยความจำเป็นตามมาตรา 67 แม้ข้อเท็จจริงนั้นไม่มีอยู่จริง แต่ผู้กระทำสำคัญผิดว่ามีอยู่จริง ผู้กระทำย่อมได้รับยกเว้นโทษ แต่ถ้าความสำคัญผิดเช่นว่านั้นได้เกิดขึ้นด้วยความประมาทของผู้กระทำความผิด ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบกระทำโดยประมาท ในเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าการกระทำนั้นผู้กระทำจะต้องรับโทษแม้กระทำโดยประมาท

กรณีอาจเป็นปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดถ้ามีอยู่จริง จะมีผลเพียงทำให้ผู้กระทำได้รับโทษน้อยลง ถ้าข้อเท็จจริงนั้นไม่มีอยู่จริง แต่ผู้กระทำสำคัญผิดว่ามีอยู่จริง ผู้กระทำย่อมได้รับโทษน้อยลงตามวรรคแรกของมาตรา 62 เช่น จำเลยใช้ปืนยิงเด็กซึ่งส่องไฟหากบที่ริมรั้วบ้าน

ถึงแก่ความตาย โดยจำเลย สำคัญผิดว่าเป็นคนร้ายจะมาฆ่าพี่ของจำเลย ดังนั้นเป็นการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน มีความผิดตามมาตรา 288 ประกอบด้วย มาตรา 69 แต่ขณะเดียวกันความสำคัญผิดของจำเลยก็เกิดขึ้นด้วยความประมาทของจำเลย ตามมาตรา 62 วรรคสอง จำเลยมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาทด้วย ดังนั้น จะปรับบทกฎหมายอย่างไรก็ตาม มีความผิดทั้งในการกระทำโดยเจตนาตามวรรคแรกของมาตรา 62 และมีความผิดในส่วนที่สำคัญผิดโดยประมาทตามวรรคสองด้วย

การกระทำดังกล่าวเป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ ซึ่งโทษขั้นสูงหนักกว่าโทษขั้นสูงของความผิดฐานประมาท เป็นเรื่องกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท จึงต้องลงโทษฐานป้องกันเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา 288, 69 แต่ถ้าการกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุซึ่งไม่มีความผิดก็คงเหลือเพียงความผิดในส่วนที่สำคัญผิดโดยประมาทตามมาตรา 62 วรรคสองคือต้องลงโทษฐานทำให้คนตายโดยประมาท (ฎีกาที่ 872/2510)

การกระทำโดยประมาทโดยตรงก็ดี หรือความไม่รู้ข้อเท็จจริงในองค์ประกอบของความผิดหรือความสำคัญผิดในข้อเท็จจริงด้วยความประมาทก็ดี จำต้องรู้ความประมาทตามกฎหมาย หมายถึงอะไร

ถ้าเป็นการกระทำโดยเจตนา การกระทำนั้นก็ไม่ใช่การกระทำโดยประมาท ถ้าการกระทำนั้นมิใช่กระทำโดยเจตนา การกระทำนั้นอาจจะเป็นการกระทำโดยประมาทหรือไม่ใช้ก็ได้

การกระทำโดยประมาท ต้องเป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง แต่ความระมัดระวังมีอยู่หลายระดับ จะใช้ระดับไหน มากหรือน้อย กฎหมายให้จับระดับบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในภาวะเช่นผู้กระทำนั้นว่าเขาจะต้องมีความระมัดระวังแค่ไหนเพียงไร เช่น ก. ขับรถชนคนตาย ปัญหาว่า ก. ได้ขับรถโดยประมาทหรือไม่ ต้องจับระดับความระมัดระวังของคนอื่นซึ่งอยู่ในภาวะขับรถเช่น ก. ว่าเขาใช้ความระมัดระวังระดับไหน หรือ ข. ขับเรือล่มคนจมน้ำตาย ปัญหาว่า ข. ประมาทหรือไม่ ก็ต้องเอาบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในภาวะขับรถเช่น ข. จะใช้ความระมัดระวังเพียงใด ไม่ต้องคำนึงว่าเขามีใบอนุญาตให้ขับรถหรือขับเรือหรือไม่ ขับรถยนต์โดยไม่มีใบอนุญาต แต่ไม่ประมาท แม้ทับคนตายก็ไม่ผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย (ฎีกาที่ 294/2501)

การวินิจฉัยความประมาทของผู้กระทำ นอกจากจับระดับความระมัดระวังของคนอื่นซึ่งอยู่ในภาวะเช่นเดียวกันแล้ว ต้องดูต่อไปด้วยว่าบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีวิสัยและพฤติการณ์อย่างไร ถ้าผู้กระทำเป็นแพทย์ก็ต้องจับระดับความระมัดระวังของบุคคลอื่นที่เป็น

แพทย์ว่าวิสัยของแพทย์ในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีความระมัดระวังเพียงไร ถ้าผู้กระทำเป็นแพทย์ จะจับระดับความระมัดระวังของคนสามัญไปเปรียบเทียบไม่ได้ บุคคลแต่ละอาชีพย่อมต้องมีความระมัดระวังแตกต่างกันไป เด็กกับผู้ใหญ่ หญิงกับชาย ก็เช่นกัน กฎหมายจึงจับระดับเอาบุคคลตามวิสัยอย่างเดียวกัน แพทย์ที่กระทำการผ่าตัดคนไข้ในสมรภูมิหรือในป่ากับแพทย์ที่กระทำการอยู่ในโรงพยาบาลเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ถ้าจะวินิจฉัยการกระทำของแพทย์ที่ทำการผ่าตัดคนไข้ในป่าซึ่งไม่มีเครื่องมือครบถ้วน ก็ต้องจับระดับความระมัดระวังของแพทย์ที่อยู่ในพฤติกรรมอย่างเดียวกัน กฎหมายจึงบัญญัติว่าต้องเป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติกรรม

กฎหมายมิได้ถือเอาความระมัดระวังของผู้กระทำเป็นหลัก เพราะผู้กระทำอาจมีความระมัดระวังมากกว่าหรือน้อยกว่าคนอื่น ถ้าคนอื่นซึ่งอยู่ในภาวะเช่นเดียวกันจักต้องมีความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติกรรมแล้ว หากผู้กระทำไม่ใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นเสียเลยก็ดี หรือใช้แต่ใช้ไม่เพียงพออย่างคนอื่นเขา ก็ต้องถือว่าได้กระทำโดยประมาท.

ตัวอย่าง ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ เมื่อกำลังตกมันย่อมเป็นสัตว์ดุ จำเลยไม่ดูแลควบคุมโดยใกล้ชิด เพียงแต่ใช้เชือกผูกไว้ จึงเป็นการกระทำโดยประมาท และเป็นเหตุโดยตรงให้ผู้เสียหายถูกช้างแทงด้วยงาอันตรรายสาหัส แล้วช้างวิ่งไปพบบ้านผู้เสียหายอีกคนหนึ่งอีก จำเลยมีความผิดตามมาตรา 300 และถือได้ว่าจำเลยปล่อยปละละเลยให้ช้างเหี่ยวไปโดยลำพังในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์ได้ มีความผิดตามมาตรา 377 อีกบทหนึ่ง (ฎีกาที่ 3435/2527)

ตอนที่ 4

กระทำโดยไม่มีเจตนา

ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้รับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา ผู้กระทำ ความผิดเช่นนั้นจะต้องรับผิดทางอาญา ไม่ว่าเขาจะได้กระทำโดยเจตนาหรือไม่

ตัวอย่างความผิดที่กฎหมายไม่ต้องการเจตนา คือการกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 104)

การเคลื่อนไหวอริยาบถของบุคคล ถ้าอยู่ในอำนาจจิตใจของผู้นั้น (voluntary) ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำของเขา จึงมีข้อพิจารณาต่อไปว่าเขามีเจตนาในการกระทำนั้นหรือไม่ ถ้าเป็นการเคลื่อนไหวอริยาบถที่อยู่นอกอำนาจจิตใจ (involuntary) เช่นคนหลับละเมอ คนถูกสะกดจิต ก็ไม่ใช่การกระทำของเขา เพราะเขาไม่รู้สำนึกในการกระทำเลย ก็เป็นความผิดขึ้นไม่ได้ อยู่ในตัวแม้จะเป็นเรื่องที่กฎหมายไม่ต้องการเจตนาก็ตาม ฉะนั้น ควรเข้าใจว่าในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา นั้น จะต้องเป็นการกระทำโดยมีความรู้สำนึกในการกระทำด้วย (voluntary act) ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่ประสงค์ต่อผลหรือ ย่อมจะเส็งเห็นผลของการกระทำนั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการกระทำโดยไม่มีเจตนา

มาตรา 104 ที่บัญญัติว่า “การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่จะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น” นั้น หมายความว่า ได้วางหลักทั่วไปไว้ก่อนว่าการกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด แล้วบัญญัติข้อยกเว้นไว้ว่า เว้นแต่จะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น เช่น กระทำโดยประมาทตามมาตรา 390 หรือใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นตามมาตรา 391 ซึ่งต้องเป็นการกระทำโดยเจตนาด้วย.

ฎีกาที่ 1119/2517 อธิบายถึงเรื่องเจตนาตามมาตรา 391 ว่า ตามที่กฎหมายบัญญัติว่า “ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ” นั้น การใช้กำลังแสดงอยู่ในตัวว่าต้องมีเจตนา ประกอบกับคำว่าทำร้าย เป็นการชัดแจ้งว่าต้องมีเจตนา กระทำต่อร่างกายและจิตใจของผู้อื่น คือต้องมีเจตนาทำร้าย

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยใช้กำลังผลักกอดผู้เสียหายมิให้ผู้เสียหายขึ้นไปบนอัฒจันทร์โดยไม่มีเจตนาทำร้าย การกระทำไม่เป็นความผิดตามมาตรา 391

บทที่ 2 ป้องกันสิทธิ

บุคคลมีสิทธิต่าง ๆ กัน เช่น สิทธิในเนื้อตัวร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในเสรีภาพ ใครไปละเมิดสิทธิของเขา เขามีอำนาจที่จะป้องกันสิทธิของเขาได้ ก. จะฆ่า ข. ข. ก็ชอบที่จะป้องกันชีวิตของตนโดยฆ่า ก. เสียก่อนที่ตนจะถูกฆ่า คนร้ายลักทรัพย์ของดำ ดำก็ชอบที่จะป้องกันทรัพย์สินของตนด้วยการทำร้ายคนร้ายเสียก่อนที่คนร้ายจะเอาทรัพย์สินของตนไป อันธพาลจับตัวขาว ขาวก็ชอบที่จะป้องกันเสรีภาพของตนด้วยการทำร้ายอันธพาลเสียก่อน แต่การที่จะใช้อำนาจป้องกันสิทธินี้จะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ของกฎหมาย จึงจะทำให้การกระทำนั้นไม่เป็นความผิด กฎเกณฑ์ดังกล่าวมีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 ดังนี้

“ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด”

(1) เบื้องต้นต้องเข้าใจว่าการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายนี้ ต้องเป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิทธิ สิทธิต้องมีอยู่แล้ว ถ้าไม่มีสิทธิก็ไม่มีอะไรจะต้องป้องกัน ก. เจ็บดาบจะฟัน ข. ข. มีสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของตน ข. ก็ชอบที่จะใช้อำนาจป้องกัน แต่ถ้า ก. ข. สมควรใจเข้าวิวาทกัน ก. อ้างอำนาจป้องกันไม่ได้ สามียังอำนาจป้องกันสิทธิในชื่อเสียงโดยทำร้ายผู้กระทำชู้กับภรรยาของตน แต่ถ้าเป็นสามีที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส สามีย่อมไม่มีสิทธิ เมื่อไม่มีสิทธิแล้วก็ไม่มีอะไรจะป้องกัน

สิทธิที่กระทำการเพื่อป้องกัน จะเป็นสิทธิของตนเองก็ได้ หรือเป็นสิทธิของคนอื่นก็ได้ ก. เห็น ข. กำลังฆ่า ค. ก. เข้าป้องกันได้ คือป้องกันสิทธิของค. นายแดงเห็นนางสาวเขียวกำลังถูกนายดำข่มขืนกระทำชำเรา นายแดงเข้าป้องกันสิทธิของนางสาวเขียวได้

(2) การกระทำเพื่อป้องกันสิทธิ เป็นการป้องกันให้พ้นอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย ถ้าอันตรายนั้นไม่ใช่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายก็ไม่เข้าหลักป้องกัน เช่นเจ้าพนักงานเข้าจับกุมคนร้ายตามอำนาจหน้าที่อันชอบด้วยกฎหมาย คนร้ายจะต่อสู้ขัดขวางโดยถือว่าป้องกันสิทธิของตนไม่ได้ เสือหลุดจากกรงจะเข้ากัดคนดู คน

หญิงเสียชีวิต ไม่ใช่เรื่องป้องกัน ก. ถูกสุนัขไล่กัด ก. หนีเข้าบ้าน ข. การเข้าบ้าน ข. เป็นการบุกรุก ข. ใช้อำนาจป้องกันได้ เพราะการบุกรุกแม้จะเป็นการจำเป็นที่กฎหมายไม่เอาโทษตามมาตรา 67 แต่การกระทำยังเป็นการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายอยู่ การประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย มิได้หมายความว่าเฉพาะละเมิดต่อกฎหมายอาญาเท่านั้น แม้ละเมิดต่อกฎหมายแพ่งก็อยู่ในความหมายนี้ เช่นเป็นชู้กับภริยาผู้อื่น

(3) ภยันตรายดังกล่าวต้องเป็นภยันตรายอันใกล้จะถึงแล้ว จึงจะมีอำนาจป้องกัน แดงวิ่งไล่ดำจะชกต่อยดำ แต่ยังไม่ถึงหลายสิบเส้น ดังนี้ เป็นภยันตรายที่ห่างไกล อำนาจป้องกันยังไม่เกิดขึ้น

(4) การกระทำเพื่อป้องกันต้องประกอบด้วยว่าเป็นการจำต้องกระทำและต้องกระทำพอสมควรแก่เหตุ ถ้ากระทำเกินไปกว่ากรณีที่จำต้องกระทำเพื่อป้องกัน หรือกระทำไปเกินสมควรกว่าเหตุ แม้จะเป็นการป้องกัน ก็ไม่ใช่การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย การกระทำเช่นนั้นคงเป็นความผิด แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ถ้าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความตื่นตระหนก ความตกใจ หรือความกลัว ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำก็ได้ (มาตรา 69)

ในเรื่องป้องกันสิทธิ จะต้อง (ก) จำต้องกระทำ และ (ข) กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นจึงจะได้ชื่อว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้ากระทำเกินเลยไปก็อยู่ในบังคับของมาตรา 69

(ก) ตัวอย่างการจำต้องกระทำ - ผู้ตายจุดน้องสาวจำเลย จำเลยติดตามไป ผู้ตายเข้าทำร้ายจำเลย จำเลยจึงต่อสู้และได้รับบาดเจ็บถึง 7 แห่ง ดังนี้ ไม่ใช่เรื่องสมควรใจเข้าทำร้ายกับผู้ตาย ในเมื่อมีเหตุที่จำเลยต้องติดตามเอาตัวน้องสาวคืนและถูกผู้ตายทำร้ายเอา จึงเป็นการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 39/2503)

จำเลยกับพวกเจ้าทรัพย์ติดตามเรือที่ถูกลัก ไปพบผู้ตายกับพวกอยู่ใกล้ ๆ กับเรือนั้น ผู้ตายใช้ปืนลูกกรดยิงจำเลยแต่ไม่ถูก จำเลยยิงผู้ตายข้างหลัง 1 นัด เมื่อผู้ตายหนีจากเรือไป 12 วา เป็นการกระทำเกินกว่ากรณีจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 1542/2509)

ใช้ปืนยิงเด็กที่ส่องไฟหาบที่ริมรั้วบ้าน โดยสำคัญผิดว่าเป็นคนร้ายจะเข้ามาพิงของตน เป็นการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 873/2510)

มีผู้ร้ายชุกชุม จำเลยเคยถูกลักเปิดและเรือไปหลายครั้ง จึงล้อมรั้วชั้นนอกอีกชั้นหนึ่ง คั้นเกิดเหตุจำเลยจอดเรือไว้ที่ท่าทะเลสาบ 2 ลำ และมีเปิดอีก 800 ตัว ผู้เสียหายกับพวกเดิน

ผ่านประตูเข้าไปในรั้วบ้านชั้นนอกโดยมิได้บอกกล่าว จำเลยร้องถาม ผู้เสียหายตอบแต่เพียงว่า ผม จำเลยจึงยิงผู้เสียหายไป เพราะสำคัญผิดว่าเป็นคนร้าย ดังนี้ เป็นการกระทำเกินกว่ากรณี แห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 831/2510)

จำเลยวิ่งไล่ตามผู้เสียหายออกไปนอกบ้านโดยสำคัญผิดว่าผู้เสียหายเป็นคนร้ายที่เข้าไป ลักทรัพย์ที่ได้ถูกรื้อถอน เป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิทธิในทรัพย์สิน แต่เมื่อจำเลยวิ่งไล่ไปทัน แล้วใช้มีดแทงผู้เสียหายถูกหลัง 4 แผล ข้อศอก 1 แผล โดยไม่ปรากฏว่าผู้เสียหายมีอาวุธหรือ แสดงอาการขัดขืนต่อสู้ ดังนี้ เป็นการกระทำเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 683/2514)

จำเลยติดตามคนร้ายที่ลักสุราไป พบผู้ตายนั่งกินสุราอยู่ ผู้ตายลุกหนีก้าวถอยหลังและ ใช้ปืนยิงจำเลย 1 นัด ยิงแล้วหันหลังวิ่งหนี พอวิ่งไปได้ 3 วาเศษก็หกล้มลุกนั่งและเอามือ ล้วงกระเป่ากางเกง ซึ่งปรากฏภายหลังว่ามีกระสุนอยู่ 4 นัด แต่ผู้ตายก็ได้แสดงกิริยาว่าจะหัน กลับมาต่อสู้ พอไปห่างจำเลย 16-17 วา จำเลยได้ใช้ปืนยิงผู้ตายทางด้านหลัง ดังนี้ เป็นการ กระทำเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน (ฎีกาที่ 1943/2514)

มีคนร้ายลอบวางเพลิงบ้านจำเลยเวลากลางคืน จำเลยเห็นผู้ตายยืนอยู่หน้าบ้าน สำคัญ ผิดว่าเป็นคนร้าย จึงใช้ปืนยิงผู้ตาย ถือได้ว่าจำเลยกระทำเพื่อป้องกันทรัพย์ แต่ไม่ได้ความว่า ผู้ตายทำอะไรแก่บ้านจำเลย ไม่มีเหตุอันสมควรที่จะต้องยิงผู้ตาย การกระทำจึงเกินกว่ากรณี แห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกันทรัพย์ (ฎีกาที่ 529/2517)

(ข) ตัวอย่างการกระทำพอสมควรแก่เหตุ - จำเลยเป็นหญิง เดินทางกลับบ้านถึงทาง เปลี่ยว ผู้ตายถือปืนเข้าจุด จำเลยขอร้องไม่ให้ทำ ผู้ตายไม่ฟัง จำเลยจึงผลักผู้ตายล้มก้นกระแทก ปืนของผู้ตายตกอยู่ใกล้ตัว จำเลยยิงผู้ตาย 1 นัด ผู้ตายจะหยิบปืนที่ตก จำเลยจึงยิงซ้ำอีก 1 นัด เป็นการป้องกันตัวและชื่อเสียงพอสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1494/2508)

ผู้ตายเมาสุรายกมือทำท่าจะชกจำเลย จำเลยจึงชกผู้ตายไป 1 ที ผู้ตายล้มสลบและต่อมา ถึงแก่ความตาย เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1646/2514)

ผู้ตายบุกรุกเข้าไปในห้องนอนของหญิงซึ่งอยู่บ้านลำพังคนเดียวในเวลากลางคืน เมื่อ หญิงวิ่งหนีออกมา ผู้ตายเข้ากอดปล้ำจะกระทำผิดมิร้าย หญิงจึงใช้มีดปลายแหลมแทงเพื่อให้ ปลดปล่อย ผู้ตายก็ไม่ปล่อย หญิงจึงแทงซ้ำ พอผู้ตายปล่อยก็ได้แทงต่อไปอีก ดังนี้ ถือว่าเป็นการ ป้องกันพอสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1747/2514)

จำเลยเก็บของไว้ในโรงเก็บของในสวนของจำเลย ตำบลที่เกิดเหตุมีคนร้ายชุกชุม ผู้ตายกับพวกบุกกรุกเข้าไปในเวลาวิกาลโดยเจตนาจะลักทรัพย์ ถูกเส้นลวดที่จำเลยซึ่งปล่อย กระแสไฟฟ้าไว้ที่โรงเก็บของถึงแก่ความตาย การกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันสิทธิพ อสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1923/2519)

ผู้ตายชกจำเลยตกจากฐานเสมาที่นั่ง จำเลยจึงใช้มีดยาวเกือบศอกแทงหน้าอกผู้ตายทะลุ หัวใจ จำเลยรูปร่างใหญ่โตกว่าผู้ตาย เป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1215/2501)

สามีติดตามจะเข้าไปทำร้ายภรรยาในห้องเรือน โดยใช้ไม้หลักแจวตีฝาและกระแทก ประตู่ ภรรยาจึงใช้ปืนยิงถูกสามีตาย เป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 1320/2503)

ผู้ตายเมาสุราเข้ากอดปล้ำภรรยาจำเลย จำเลยกระชากออก ผู้ตายชกต่อจำเลย จำเลย ใช้มีดแทงผู้ตายหลายที่จนกระทั่งตาย ผู้ตายไม่มีอาวุธ เป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ (ฎีกา ที่ 717/2511)

ผู้ตายเป็นฝ่ายก่อเหตุคำว่าจำเลยและถือเหล็กไขควงขึ้นไปบนเรือนแล้วแทงจำเลย แม้ จะไม่ถูก จำเลยก็มีสิทธิป้องกัน แต่การที่จำเลยใช้มีดดาบฟันผู้ตายเป็นบาดแผลจรรจ์ 4 แห่ง ถึงตาย เป็นการป้องกันเกินสมควรกว่าเหตุ เพราะจำเลยฟันผู้ตายเพียงครั้งเดียวก็หยุดยั้งการ กระทำของผู้ตายได้แล้ว (ฎีกาที่ 2106/2514).

ผู้ตายมาขอเงินจำเลยซึ่งเป็นภริยาไปซื้อสุราแล้วครั้งหนึ่ง แล้วกลับมาขอเงินไปซื้อ สุราอีก เมื่อจำเลยบอกว่าไม่มีให้ ผู้ตายก็บีบบังคับจำเลย และพูดว่าไม่ให้จะฆ่า จำเลยหายใจ ไม่ออก จึงตื่นไปมาและหยิบเอามีดโต้ซึ่งวางอยู่พื้นผู้ตายเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ตายบีบบังคับ เป็น การป้องกันตัว แต่การที่จำเลยใช้มีดโต้ขนาดใหญ่ฟันผู้ตายที่ศีรษะ 4 แผล กะโหลกศีรษะ แตกถึงแก่ความตาย เป็นการกระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ (ฎีกาที่ 2072/2532)

บทที่ 3 ความจำเป็น

มาตรา 67 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น

(1) เพราะอยู่ในที่บังคับหรือใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถจะขัดขืนหรือหลีกเลี่ยงได้

(2) เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากภยันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่อภยันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน

ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุแล้ว ผู้นั้น ไม่ต้องรับโทษ”

ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น กฎหมายไม่เอาโทษ ที่กฎหมายเน้นว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษนั้น ต้องเข้าใจว่าการกระทำนั้นยังเป็นความผิดอยู่ หากแต่กฎหมายยกเว้นโทษให้

ความจำเป็นมีอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) เพราะอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้

การอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจ อาจเป็นเรื่องของธรรมชาติ เช่น ช้างป่าหลงเข้ามาในหมู่บ้าน ช้างป่าไล่เหยียบ จึงหนีเข้าไปในบ้านของคนอื่น หรืออาจเกิดจากการกระทำของคนก็ได้ เช่น ก. ใช้ปืนยิง ข. บังคับให้ ข. ปลอมหนังสือ เจ้าพนักงานถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลงผลของการเลือกตั้ง เพราะมีผู้นำปืนมาวางและพูดขู่ว่า ถ้าไม่ยอมทำตามก็ต้องใช้กำลังบังคับ (ฎีกาที่ 694/2503)

จำเลยขับเรือรับผู้โดยสารไปยังที่เกิดเหตุโดยไม่ทราบว่าเป็นคนร้ายจะไปฆ่าผู้ตาย หลังเกิดเหตุแล้วจำเลยจำต้องขับเรือไปส่งคนร้ายด้วยความจำเป็น เพราะอยู่ภายใต้อำนาจของคนร้าย ซึ่งจำเลยไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ เมื่อส่งคนร้ายแล้วก็ไปแจ้งความแก่ผู้ใหญ่บ้านทันที ดังนี้ จำเลยไม่ต้องรับโทษ (ฎีกาที่ 2348/2525)

แม้จะอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจ ก็จะต้องอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ เช่น ก. ขู่ว่าจะต่อย ข. หาก ข. ไม่ต่อย ค. แต่ ข. มีโอกาสที่จะหลบหนีได้ หรือ

ก. ร่างกายบอบบางกว่า ข. บังคับให้ ข. ขับรถชน ค. ซึ่ง ข. อาจจะชดชืน ก. ได้ เหล่านี้ ไม่เข้าหลักจำเป็น

(2) เพราะเพื่อให้ตนหรือผู้อื่นพ้นจากภยันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่อภยันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน

การป้องกันสิทธิตามมาตรา 68 เป็นการป้องกันสิทธิให้พ้นภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายเท่านั้น ก. แทง ข. ข. จึงต่อย ก. ไป เป็นเรื่องป้องกันสิทธิ เพราะการกระทำของ ก. เป็นภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย แต่การกระทำด้วยความจำเป็นนั้น ไม่จำกัดว่าต้องเป็นภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายเสมอไป แดงถูกตำไล้ทำร้าย จึงหนีเข้าไปในบ้านของเขียว หรือแดงถูกเสือไล่กัด จึงหนีเข้าไปในบ้านของเขียว การที่แดงเข้าไปในบ้านของเขียวเป็นความผิดฐานบุกรุก แต่แดงยกความจำเป็นขึ้นเป็นข้อแก้ตัวเพื่อไม่ต้องรับโทษได้ทั้งสองกรณี

ภยันตรายต้องใกล้จะถึงทำนองเดียวกับเรื่องป้องกันสิทธิ ถ้า ก. เพียงแต่เขียนจดหมายขู่ ข. ให้ไปแจ้งความเท็จ มิฉะนั้นจะฆ่า เป็นภยันตรายที่ห่างเหิน หาก ข. ไปแจ้งความเท็จตามคำขู่ของ ก. ข. จะอ้างว่ากระทำผิดด้วยความจำเป็นไม่ได้

หลักป้องกันสิทธิ ไม่จำกัดหลีกเลี่ยงจากภยันตราย แต่หลักจำเป็นนี้จะต้องหลีกเลี่ยงเสียก่อน เว้นแต่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงโดยวิธีอื่นแล้ว เช่น คนร้ายจำนวนมากมีปืนครบมือ ขู่บังคับให้จำเลยเอาเรือส่งคนร้ายข้ามฟากไปทำการปล้นทรัพย์ ถือว่าจำเลยกระทำด้วยความจำเป็นไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือชดชืนได้ (ฎีกาที่ 1750/2514) แต่ถ้าไฟไหม้โรงแรม คนพักในโรงแรมอาจจะหนีไฟลงในทางฉุกเฉินได้แต่กลับทุบกระจกลงหน้าต่าง ไม่ใช่การกระทำ ความผิดด้วยความจำเป็น เพราะยังสามารถหลีกเลี่ยงโดยวิธีอื่นได้

ภยันตรายอาจเกิดขึ้นแก่ตนเองหรือผู้อื่นก็ได้ เช่น พลเมืองดีเห็นไฟไหม้บ้านของคนอื่น มีเด็กอยู่ในบ้านหลังนั้น จึงฟังบ้านเข้าไปช่วยเด็กออกมาให้พ้นจากภยันตรายไฟไหม้

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือภยันตรายนั้น ผู้กระทำผิดมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ก. ชก ข. ข. จึงไล่ชก ก. ก. หนีเข้าไปในบ้านของ ค. ก. แก้ตัวว่ากระทำผิดฐานบุกรุกด้วยความจำเป็นไม่ได้

เมื่อการกระทำเข้าหลักเกณฑ์ครบถ้วน การกระทำผิดด้วยความจำเป็นดังกล่าวมาข้างต้นจะเป็นผลให้ได้รับยกเว้นโทษก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำที่ไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุหรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น ถ้าเกินสมควรแก่เหตุหรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น ไม่ได้รับยกเว้นโทษ แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ตามมาตรา 69.

บทที่ 4 บันดาลโทษ

การถูกลงโทษไม่เป็นเหตุบรรเทาโทษแก่ผู้กระทำผิด แต่ถ้ามีผู้มายั่วก่อให้เกิดโทษ ผู้กระทำผิดได้กระทำต่อผู้มายั่วโทษ ก็ควรได้รับความเห็นใจ มาตรา 72 จึงได้บัญญัติให้ศาลลดโทษได้ ดังนี้

“ผู้ใดบันดาลโทษโดยถูกข่มเหงอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม จึงกระทำความผิดต่อผู้ข่มเหงในขณะนั้น ศาลจะลดโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

เบื้องต้นจะต้องมีการข่มเหงขึ้นก่อน การข่มเหงเป็นการกระทำของบุคคล ไม่ใช่เพราะดินฟ้าอากาศ เพราะสัตว์ หรือวัตถุ

หากไม่เป็นการข่มเหง เช่น แดงลักทรัพย์ของดำไป ดำไปแจ้งความ จะถือเอาการแจ้งความเป็นการข่มเหงแดงไม่ได้ ตำรวจจับเขียวเพราะเขียวกระทำผิด เขียวจะอ้างว่าถูกตำรวจข่มเหงคงไม่ได้เช่นเดียวกัน

การข่มเหงไม่จำเป็นต้องถึงขนาดเป็นการละเมิดกฎหมาย แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการข่มเหงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม เช่น ชายหญิงอยู่กินฉันท์สามีภรรยาโดยไม่ได้จดทะเบียนกัน หญิงไปลักลอบได้เสียกับคนอื่น ชายถือว่าตนเป็นสามีจึงทำร้ายหญิงหรือผู้มาลักลอบได้เสีย ไม่เป็นการป้องกัน แต่ถือเป็นเหตุว่าได้ถูกข่มเหงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมได้ หรือสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายสามีกดจูบหญิงอื่นต่อหน้าภรรยา ต้องถือได้ว่าถูกสามีข่มเหงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมได้ หรือชายชู้ลอบกระทำชู้เสร็จแล้ว กำลังจะหนี สามีมารู้เห็นเข้าจึงทำร้ายชู้ ไม่ใช่เป็นเรื่องป้องกันสิทธิ แต่ถือได้ว่าถูกข่มเหงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม

การข่มเหงเช่นว่านั้น ต้องร้ายแรงด้วย ถ้าเพียงแต่มีใครมาพูดแทะโลมทำนองก๊วยพาราสิภรรยา การข่มเหงนั้นยังไม่ร้ายแรง เพียงแต่แลบลิ้นปลิ้นตาใส่กันน่าจะไม่ใช่เรื่องร้ายแรง แต่ถ้าอยู่ที่ ๆ มีคนใช้คำหยาบด่าว่า ก็ควรถือได้ว่าเป็นเรื่องร้ายแรงแล้ว

เมื่อถูกข่มเหงแล้วเกิดบันดาลโทษจึงกระทำความผิด การกระทำความผิดต้องกระทำ

ในขณะนั้น ถ้าถูกข่มเหงในวันนี้ กลับไปคิดที่บ้านเกิดบันดาลโทสะในวันรุ่งขึ้น จึงไปทำร้ายผู้ข่มเหง ไม่เข้าอยู่ในกฎเกณฑ์ของมาตรา 72 การกลับจะเป็นว่าต้องรับโทษหนักขึ้นเสียด้วยซ้ำไป เพราะมีการกระทำผิดโดยไตร่ตรองไว้ก่อน

แต่ผู้ถูกข่มเหงไม่จำเป็นจะต้องกระทำลงทันที หรือ ณ ที่ซึ่งถูกข่มเหง หากได้กระทำผิดต่อผู้ข่มเหงในระยะเวลาต่อเนื่องกระชั้นชิดกันก็ยิ่งถือว่ากระทำโดยบันดาลโทสะได้ เช่น ผู้ตายไปพบนางเกษรภรรยาจำเลยอยู่บ้านคนเดียว ก็คุกคามเกี้ยวกราดเป็นทำนองข่มเหงว่าจะฆ่าจะซ้ำเรา ครั้นนางเกษรร้องเอ็ดอึงขึ้น ผู้ตายจึงต้องรีบลงจากเรือนไป พอดีจำเลยกลับมาได้ยินเสียงร้อง และเมื่อทราบเรื่องเลยออกติดตามทันที จำเลยตามไปห่างเรือน 6-7 เส้น ก็ทันและทำร้ายผู้ตายตาย ถือว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยบันดาลโทสะ โดยถูกข่มเหงอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม และกระทำความผิดต่อผู้ข่มเหงในขณะนั้นแล้ว (ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 863/2502) คำว่า "ในขณะนั้น" ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นขณะเดียวกันกับการข่มเหงและบันดาลโทสะ การกระทำความผิดต่อผู้ข่มเหงในระยะเวลาต่อเนื่องอย่างไรกระชั้นชิดในขณะที่ยังมีโทสะรุนแรงอยู่ ก็นับว่าเพียงพอแล้ว เช่น ผู้ตายไล่ตามน้องสาวจำเลยเพื่อจะข่มขืน มีคนขัดขวางและจับผู้ตายขังไว้ โดยผู้ตายได้ร้องด่าจำเลยอยู่ตลอดเวลา และยังเตะพวกของจำเลยแล้วจึงหนีไป จำเลยได้ถือมีดพร้าไล่ตามผู้ตายไป 8 เส้น และฟันผู้ตายถึงแก่ความตาย ถือว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยบันดาลโทสะ (ฎีกาที่ 1260/2513)

การกระทำผิดต้องเป็นการกระทำต่อผู้ข่มเหง ก. ข่มเหง ข. ข. กระทำต่อ ก. ไม่ใช่ไปกระทำต่อ ค. ซึ่งเป็นบุตรของ ก.

การกระทำผิดโดยเหตุบันดาลโทสะตามมาตรา 72 เป็นผลให้ศาลจะลงโทษผู้กระทำผิดน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้.

บทที่ 5

กระทำตามคำสั่งของเจ้านักงาน

ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้านักงานอาจมีความผิดตามมาตรา 368 คำสั่งของเจ้านักงานอาจชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ได้ ถ้าเป็นคำสั่งที่ชอบผู้รับปฏิบัติไม่มีอะไรที่จะเป็นความผิด แต่ถ้าคำสั่งนั้นไม่ชอบ ผู้รับปฏิบัติก็ต้องมีความผิด คำสั่งจะชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในบางกรณีผู้รับปฏิบัติย่อมไม่มีทางรู้ได้ กฎหมายจึงให้ออกสแก้ตัวได้ โดยมีกฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 70 กล่าวคือ

“ผู้ใดกระทำตามคำสั่งของเจ้านักงาน แม้คำสั่งนั้นจะมิชอบด้วยกฎหมาย ถ้าผู้กระทำมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ เว้นแต่จะรู้ว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งมิชอบด้วยกฎหมาย”

ผู้จะอ้างมาตรานี้ให้เป็นคุณแก่ตนได้จะต้องเป็นผู้กระทำตามคำสั่งของเจ้านักงานเท่านั้น ถ้าไม่ใช่คำสั่งของเจ้านักงาน เช่น คำสั่งของผู้จัดการห้างร้าน ไม่อยู่ในความหมายของมาตรานี้ ฉะนั้นต้องเป็นคำสั่ง ถ้าเป็นแต่เพียงคำแนะนำ ไม่ใช่คำสั่งแล้ว ก็ไม่ได้ชื่อว่า เป็นคำสั่ง เช่นตำรวจบอกราษฎรว่าควรให้ราษฎรไปจับใครคนหนึ่งเอง ราษฎรจะไปจับหรือไม่ก็ได้ ถ้าราษฎรไปจับก็เป็นเรื่องกระทำตามความคิดเห็นของตนเอง จะอ้างว่าได้กระทำตามคำสั่งย่อมไม่ได้ (ฎีกาที่ 300/2498)

ผู้กระทำมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามเท่านั้นที่จะแก้ตัวได้ เว้นแต่ตนจะรู้ว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งมิชอบด้วยกฎหมาย

ตัวอย่าง - นายตำรวจสั่งพลตำรวจให้จำคนที่ขี้นรถยนต์ทุกคน พลตำรวจยอมรู้อยู่แล้วว่าเป็นคำสั่งซึ่งมิชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าเจ้าหน้าที่เรือนจำรับคำสั่งให้ขังเดี่ยวนักโทษนายหนึ่ง โดยผู้บังคับบัญชาอ้างว่านักโทษผู้นั้นทำผิดข้อบังคับของเรือนจำ ซึ่งความจริงผู้บังคับบัญชาต้องการกลั่นแกล้งนักโทษเป็นส่วนตัว นักโทษมิได้ทำผิดข้อบังคับประการใด เจ้าหน้าที่เรือนจำทำไปตามคำสั่งนั้นโดยไม่รู้ว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เจ้าหน้าที่เรือนจำจะแก้ตัวได้

ผู้บังคับกองตำรวจสั่งให้จำเลยซึ่งเป็นตำรวจได้บังคับบัญชาไปจับผู้ต้องหาโดยไม่ได้ออกหมายจับ จำเลยไปจับผู้ต้องหาโดยเข้าใจว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะ

ถือเป็นหลักตลอดมาว่าไปจับได้ แม้การกระทำของจำเลยจะเป็นการมิชอบ จำเลยก็ไม่ต้องรับโทษตามมาตรา 70 (ฎีกาที่ 1135/2508)

จำเลยเข้าใจว่าคำสั่งของร้อยตำรวจเอก ผู้ทำการแทนผู้กำกับที่สั่งให้จำเลยไปจับโจทก์นั้นเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย แม้วิทยุสั่งจับมิได้มีข้อความแสดงว่าได้ออกหมายจับแล้ว กรณีก็ต้องด้วยมาตรา 70 จำเลยไม่ต้องรับโทษ (ฎีกาที่ 1601/2509)

การแก้ตัวตามมาตรานี้ เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ แต่การกระทำยังเป็นความผิดอยู่.

บทที่ 6 วิกจริต

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 บัญญัติว่า

“ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

คนวิกจริตกระทำความผิด กฎหมายไม่เอาโทษ แต่ความผิดนั้นยังคงมีอยู่

วิกจริตอาจเป็นเพราะ (1) จิตบกพร่อง เช่น คนที่เกิดมาเป็นบ้าไปมาแต่กำเนิด ไอคิวต่ำจนนับหนึ่งถึงสิบไม่ได้ (2) โรคจิต เช่น คนที่ถูกทำร้ายสมองได้รับความกระทบกระเทือนประสาทเสื่อมจำอะไรไม่ได้แม้แต่ตนเอง (3) จิตฟั่นเฟือน เช่น เห็นคนอื่นเป็นศัตรูที่คอยมาทำร้ายตนทั้งสิ้น

ผู้กระทำความผิดเพราะจิตบกพร่องก็ดี โรคจิตก็ดี หรือจิตฟั่นเฟือนก็ดี ต้องถึงขนาดไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ และต้องกระทำความผิดในขณะนั้น ถ้าไม่ถึงขนาดนั้น กล่าวคือ ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

จำเลยคลอดบุตรแล้วเป็นโรคบ้าเลือด มีอาการผิดปกติไปจากคนธรรมดา คุ่มดี คุ่มร้าย ซึ่งถือว่าเป็นโรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือนบางขณะ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบเยี่ยงบุคคลธรรมดา แต่ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือสามารถบังคับตนเองได้อยู่บ้าง จำเลยต้องรับผิดตามมาตรา 65 วรรคสอง (ฎีกาที่ 331/2513)

ก่อนเกิดเหตุ จำเลยหวาดกลัวว่าจะถูกเพื่อนยิง จึงขังตัวเองอยู่ในห้อง 4 วัน โดยอดอาหารและไม่ได้หลับนอน ขณะเกิดเหตุจำเลยเห็นภาพหลอนมีปากกระบอกปืนมาจ้องตาม

ช่องไม้แตกมีเสียงดังแซ็ก ๆ จำเลยจึงจุดไฟเผาสิ่งของในห้องให้เกิดควันแล้วกระโดดหนี ออกทางหน้าต่าง เมื่อพบตำรวจก็บอกว่าตนเป็นผู้วางเพลิง ดังนี้ แม้ไม่เป็นการแจ้งชัดว่า จำเลยกระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ แต่ก็แสดงว่า จำเลยมีอาการผิดปกติทางจิตใจหรือจิตบกพร่องอยู่บ้าง บังคับได้ตามมาตรา 65 วรรคสอง (ฎีกาที่ 3024/2525)

คนวิกลจริตมาก่อน แต่ขณะกระทำผิดได้หายวิกลจริตแล้ว หรือกระทำผิดแล้วจึงวิกลจริต ไม่ได้รับประโยชน์จากมาตรา 65 นี้ ถ้าวิกลจริตเกิดขึ้นภายหลังในระหว่างสอบสวน ใต้สวน- มูลฟ้อง หรือพิจารณาจะเป็นผลเพียงให้งดการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาไว้ จนกว่าจะหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้เท่านั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14) ถ้าศาลพิจารณาลงโทษจำคุกไปแล้วจึงเกิดวิกลจริต จะเป็นผลเพียงให้ศาลมีอำนาจ สั่งทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าจะหาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246) ในกรณีศาลพิพากษาประหารชีวิต ก็ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อน (ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 268)

ความมีเมตตาเพราะแพทย์สุราหรือสิ่งเมาอย่างอื่น จะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวอย่างวิกลจริต ตามมาตรา 65 ไม่ได้ เว้นแต่ความมีเมตตาจะเกิดขึ้นโดยผู้แพทย์ไม่รู้ว่สิ่งนั้นจะทำให้มีเมตตา หรือได้แพทย์โดยถูกขโมยใจให้แพทย์ และได้กระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถจะรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถ บังคับตนเองได้ ผู้กระทำจึงจะได้รับยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้นั้นยังสามารถ รู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 66)

บทที่ 7 อ่อนอายุ

ผู้เยาว์ย่อมอ่อนต่อความคิด กฎหมายชี้ชัดขึ้นความรับผิดชอบทางอาญาไว้แตกต่างกัน สุดแต่
ว่าผู้กระทำความผิดมีอายุเท่าใด ดังนี้

1. เด็กอายุยังไม่เกิน 7 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด เด็กนั้น
ไม่ต้องรับโทษ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73)
2. เด็กอายุกว่า 7 ปี แต่ยังไม่เกิน 14 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็น
ความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลมีอำนาจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามประมวล
กฎหมายอาญา มาตรา 74
3. ผู้มีอายุกว่า 14 ปี แต่ยังไม่เกิน 17 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็น
ความผิด ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้จัดการตามมาตรา 74 ถ้าศาลเห็นว่า
สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงกึ่งหนึ่ง
(ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 75)
4. ผู้มีอายุกว่า 17 ปี แต่ยังไม่เกิน 20 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็น
ความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งใน
สามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76)

กรณีที่เป็นเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องยังศาลคดีเด็กและเยาวชนต้องอยู่ในบังคับของ
พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและ
เยาวชน.

มีข้อควรสังเกตว่า ที่กฎหมายใช้คำว่า **ลดมาตราส่วนโทษ** เช่นที่กล่าวไว้ในมาตรา
75 และมาตรา 76 นั้น มีความหมายแตกต่างกับที่กฎหมายใช้คำว่า **ลดโทษ** เช่นที่กล่าวไว้ใน
มาตรา 78 กล่าวคือ การลดมาตราส่วนโทษ คือการลดอัตราโทษขั้นสูงและขั้นต่ำลงหนึ่งใน
สามหรือกึ่งหนึ่งแล้วจึงลงโทษระหว่างนั้น ทว่าศาลกำหนดโทษลงไว้ก่อนแล้วลดโทษจากที่
กำหนดไว้ไม่ (ฎีกาที่ 1312/2513, 1448/2513, 1541/2513, 2161/2514, 2991/2516, 1421/2523)

บทที่ 8 สามีภริยา - ญาติ

ความผิดฐานลักทรัพย์ วิวาททรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ถึงมาตรา 336 วรรคแรก ความผิดฐานฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์ บุกรุก ตามที่บัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 341 ถึงมาตรา 364 ถ้าเป็นการกระทำระหว่างสามีภริยา หรือระหว่างญาติ มีผลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 71 ดังนี้

1. ถ้าเป็นการกระทำที่สามีกระทำต่อภริยา หรือภริยากระทำต่อสามีผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ

เช่น สามีลักทรัพย์ของภริยาเป็นความผิด แต่กฎหมายไม่เอาโทษ

2. ถ้าเป็นการกระทำที่บุพการีกระทำต่อผู้สืบสันดาน ผู้สืบสันดานกระทำต่อบุพการี หรือพี่หรือน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกระทำต่อกัน แม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ ก็ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ และนอกจากนั้นศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

เช่น บุตรลักทรัพย์มารดา ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ กฎหมายก็ให้ถือว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ และศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ได้.

คำว่า สามีภริยาในมาตรานี้ หมายถึงสามีภริยาตามกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันนี้ต้องจดทะเบียนสมรส ถ้าชายหญิงอยู่กินฉันท์สามีภริยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส ก็ได้ชื่อเพียงเป็นสามีภริยากันโดยพฤตินัยเท่านั้น คงจะไม่ได้รับประโยชน์จากมาตรานี้

บุพการี หมายถึงญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ผู้สืบสันดาน หมายถึงญาติสืบสายโลหิตโดยตรงลงมา ได้แก่ ลูก หลาน เหลน ลื้อ บุตรบุญธรรมไม่ใช่ผู้สืบสันดาน ดังนั้น เมื่อบุตรบุญธรรมลักทรัพย์ของผู้รับบุตรบุญธรรม จึงไม่ใช่ผู้สืบสันดานกระทำต่อบุพการี (ฎีกาประชุมใหญ่ที่ 956/2509)

ผู้บุพการี น่าจะหมายถึงบุพการีตามความเป็นจริง (เทียบฎีกาประชุมใหญ่ที่ 1384/2516) ฉะนั้น ถ้าเป็นบิดาตามความเป็นจริงแล้ว ก็ควรถือว่าเป็นบุพการีของบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

บทที่ 9 เหตุบรรเทาโทษ

เมื่อศาลกำหนดโทษตามบทบัญญัติโทษที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ หากมีเหตุบรรเทาโทษ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายมาตรา 78 เหตุบรรเทาโทษได้แก่การที่ผู้กระทำความผิด

1. เป็นผู้ใจดีเขลาเบาปัญญา
  2. ตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส
  3. มีคุณความดีมาแต่ก่อน
  4. รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น
  5. ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงาน
  6. ให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา
  7. เหตุอื่นที่ศาลเห็นว่า มีลักษณะทำนองเดียวกัน
- การลดโทษผิดกับลดมาตราส่วนโทษ

ลดโทษตามมาตรานี้ ลดได้ไม่เกินกึ่งหนึ่ง และลดได้เพียงครั้งเดียว ไม่ใช่มีเหตุบรรเทาโทษหลายเหตุแล้วลดให้แต่ละเหตุ คือลดหลายหนไม่ได้ (ฎีกาที่ 571/2462)
ศาลจะลดก็ได้หรือไม่ลดก็ได้แล้วแต่เห็นสมควร ไม่ใช่บทบังคับให้ศาลต้องลดเสมอไป โทษที่อยู่ในสภาพลดได้ ได้แก่โทษประหารชีวิต จำคุก และปรับ.

บทที่ 10

โทษปรับสถานเดียว

ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ถ้าผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดนำค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นมาชำระก่อนที่ศาลเริ่มสืบพยาน ให้คดีนั้นเป็นอันระงับไป (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 79)

ตัวอย่างคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว เช่น มาตรา 367, 369, 370, 372, 373, 375, 378, 385, 386, 387, 388, 393, 396

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 (1) มีความบัญญัติไว้ทำนองเดียวกันว่า คดีอาญาเลิกกันได้ ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา